ئەمریکانیزم و هەژموونی منداڵە لەندەنیەکان ... ئیسماعیل حەمەئەمین

ئەمریکا هیچ ناکات لە ئێراق جگە لەسوستماتیك کردنی گەندەڵی نەبێت، بەمانای کەسە گەندەڵەکان دەباتە شوێنە هەستیارەکانی وەك وەزارەت و حکومەت و سەرکایەتیەکان. بەمەش ئەمریکانیزم تەنها دەموچاوەکان دەگۆڕێت، چونکە ئەوان لە نەشتەرگەری دەموچاودا، چ لەوێاتی خۆیاندا و چ لەدەرەوەدا دەستکی باڵایان هەیە!

گابرێل گارسیا مارکێز لە ڕۆمانی (سەد ساڵ لە گۆشەگیری) لەزاری یەکێك لەپاڵەوانە سەرەکیەکانی ڕۆمانەکەی (کۆلۆنێل ئۆرلیانۆ بۆیندیا) دەڵێت؛ ((سەیری ئەم گووە بکە تێیکەوتووین، تەنها لەبەرئەوەی ئێوارەیەك گرینگۆیەکمان دەعوەتکرد بۆ ماڵی خۆمان بۆئەوەی مۆزی تایبەتی ناوچەکەمان بخوات، ئاوا کەوتینە ناو ئەم هەموو گووە وە ...*١))...لەئەمریکای لاتیندا کە دەڵێن ؛ (گرینگۆ) ئەوا مەبەسەتیان ئەمریکی سپیە.

بەمشێوەیە لەو زەمەنەی سەدام حوسێنی دیکتاتۆرە لە میسرەوە بووە پیاوی ئەمریکا و لە ساڵی ١٩٦٣ گەیاندیەوە بۆ بەشداریکردن لە کودەتای ڕووخانی حکومەتی ژەنراڵ عەبدولکەریم قاسم و شیوعیەکان، ئیدی ئەمریکا لەڕێگەی بەعسیەکان و سەدامەوە هاتە ناو شانۆی ڕووداوەکان ٢، لەو کاتەوە ئەم (گرینگۆیەمان) دەعوەتکردووە بۆئەوەی بێت مۆزی ناوچەکەمان بخوات. هەربۆیە گەمەکانی گرینگۆ ئەمجارە تەنها بۆ هێشووەك مۆزێك یان دووان نییە، بەڵکو بۆ کێڵگەکانی ناوچەکەیە. لێرەوە و لەم گرینگۆیەوە قسەدەکەین و باس لەکێی ناوچەکە دەکەین و باسی دوا گەمەی دەکەین لە هەرێمی کوردستاندا.

بۆگومان من وەها چاوەڕواندەکەم لە داهاتوویەکی نزیکدا ئێراق هەمنیەکی کاتی بەخۆیەوە ببینێت، بەڵام تێبینی ئەوە بکەن لە ملیارەها دۆلاری سامانی ئەم وڵاتە تەنها کەمتر لە سەدا یەك بەر خەڵکی ئەم ناوچەیە دەکەوێت...پارادۆکسەکە لەوەدایە خەڵکی ناوچەکە بەم هەمنیەش ڕازین، بەڵام ئەمەش بەردەوام نابێت. ئیدی دووبارە قەیران و دووبارە هەمنی و دووبارە قەیران، دەبێتە شێوازی ژیانی

سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری لەناوچەکەدا. بەمەش گروپە ئیتینی و نەتەوەییەکان و مەزهەبیەکان و حزبە سیاسیەکان هەمیشە بەنیگەرانی و گومانەوە، لە ترسی لەناوچوونی شوناسی خۆیان و ژیانیان، لەناوخۆیاندا گۆشەگیردەبن. بەمەش متمانە بەیەکتری لەناوچەکەدا هەمیشە لەقەیراندا دەبێت، تاوەکو ئەو کاتەی (گرینگ) دێت و قەیرانەکان چارەسەر دەکات. بگومان وەهای چارەسەر دەکات کە قەیرانێکی دیکە لەهەناویدا بخەوێت. ئاوەها گرینگکان قەیران لەناو هەناوی خەستەتە کولتوورییەکان و ئاین و مەزهەب و بیروڕای خەڵکەکاندا بەرهەمدەهێنن.

لەاستیدا ئەم جۆرەیەی دوایی هەڵبژاردنەکانی ئێراقی ٢٠١٨ و هەرێمی کوردستان و نیشاندانی ئەوەی؛ گوایە ئەمریکا و ئێران لەزرانبازیدان! جگە لە گەمەیەك نەبێت هیچیتر نەبوو، جگە لەوەهەمك نەبێت هیچیتر نییە. ماکرگ و حاجی سولەیمانی لەسەر یەك سفرە و لەسەر یەك مێز گەمە دەکەن و هەشتا ئەمریکا و ئێران لەبەرژەوەندییە گەورەکاندا هاوبەشن. هەربۆیە من بۆوام بە کۆبکەی مەکرگ و حاجی سولەیمانی نەبووە، چونکە گەمەکە تەنها گەمەی ئەمریکانیزمە. بەمانایەکی دیکە، ئەم حکومەتە نوێیە؛ نە حکومەتی چارەسەری گەندەڵی دەبێت و نە چارەسەری کێشەی کەرکوکە و نەچارەسەری فیدرالیەتی هەرێمەچ حکومەتی نوێی داهاتوویی ئێراق و چ حکومەتی نوێیی هەرێم جگە لە گۆڕینی دەموچاوەکان نەبێت، هیچیتر نین.

ئەم هیلاکیەی (گرینگکان) بۆ دووبارە پێکهێنانەوەی حکومەتی ئێراق و هەرێم، بۆ ئەوەیە هەموو گرێبەست و پارەکان بۆ سۆ و دوو لەگەڵ کۆمپانیاکانی خۆیاندا بۆ بەربەست ئیمزابکرێت و بۆ بەربەست پارە بۆوات بەرەو ئەمریکا. تێبینی بکەن کۆمپانیاکانی ئەوروپا (جگە لەبریتانیا نەبێت) کەمترین شانسیان بەرکەوتووە. بۆئەمەش پێویستە ئێراق بۆ ماوەیەك ئارامی بەخۆیەوە ببینێت، بەڵام ئەمەش کاتی دەبێت، بەمانای نیمچە ئارامی پێ قەیرانی بچوك و هەندێك جار خوێناوی بەرکی ناوچەکە دەگرێت.

ئەمریکانیزم باش دەزانێت لەگەڵ (ئارامی تەواو) دا ئەو هەستە لەناو کۆمەڵگەدا بینادەبێت، بەوەی دیموکراتیەت دەبێت فروانتر بکرێت و ئازادیە کەسی و کۆمەڵایەتی و ئابووریەکان بگاتە ئاستێکی باڵا. مرۆڤ کە ئارامی سیاسی و کۆمەڵایەتی دەبێت، ئەوسا خۆشگوزەرانی و ژینگەپاراستنی زۆدەتری دەوێت، ئەمە سروشتی مرۆڤە و سروشتی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیە کە نایەوێت لەناو هەژاری و دوکەڵی

جەنگ و دوکەڵی کارگەی سەرمایەدارانداا بژی، بگومان ئەمەش مەترسیە بۆ سەر سیاسەتی نیولیبرالیزم لەناوچەکەدا کە لە مۆدێلی ئەمریکانیزمدا خۆی بەرجەستە دەکات.

بە بەراورد لەگەڵ ئەوروپای یەکگرتوودا مۆدێلی ئەمریکی ناشرینترین مۆدێلی حوکمڕانی کۆمەڵگەیە، نە بیمەی کۆمەڵایەتی لەئەمریکا بوونی هەیە و نە کاژێری کارکردن بەیاسا وەها ڕێکخراوە کە بەهاکانی مافی کرێکار و کارمەندی تێدا ڕەچاو بکرێت. چینێك تەواو لەسەرەوە و چینی ناوەڕاستیش ئیدارەی سەرمایەی مادی و ڕەمزی چینی سەرمایەدار دەکات و کۆمەگەش لەناو هەژاری و نەخۆشی کۆمەڵایەتی و ڕەگەزپەرستی و پارێزگرافیەت و شمەکخرێیدا وەك کێلە بۆ ئەم سوستەمە کاردەکەن...مرۆڤ لەئەمریکا دوانزە کاژێر کاردەکات، هەفتەی یەك ڕۆژ پشووی هەیە. بەگشتی مرۆڤ لە ڕۆژدا هاتوچۆی بخەیتە سەر، ڕۆژی زیاتر لە شازەدە کاژێر کاردەکات. ساڵی هەفتەیەك یان پێنج ڕۆژت هەیە مۆڵەتی بۆ پارەت هەیە. لەهەندێك کۆمپانیا و شوێنی تر ئەم ڕۆژەیە زیاد و کەم دەکات، بەڵام بەگشتی وەك مۆدێلی ئەمانی یان سویدی یان بریتانی و فەڕەنسی و هۆڵەندی نییە، کە کۆتایی هەفتە پشوو بێت و ساڵی چوار تاوەکو پێنج هەفتەت مۆڵەتت هەبێت. لەزۆر وڵاتی ئەوروپی مانگی دوانزە لە کریسمیس دەبۆ مووچە وەردەگریت.

بەم بەراوورد بچوکەی ئەمریکانیزم لەوڵاتی خۆشیدا مۆدێلێکی خراپە، بۆ نمونە گەر نەخۆش بکەوێت پارەی ئەو ڕۆژەت دەبڕدرێت، زۆرجار نیوەشەو لەدەرگات دەدەن و کۆمپانیاکە دەیانەوێت بزانن بەهەقەت لەماڵەوەیت و نۆرسکت بۆ دەنێرن نەك بۆئەوەی ئاگای لێت بێت، بەکو بۆئەوەی بزانن کحولت خواردۆتەوە، لەماڵیت یان نا، درێدەکەیت یان نا؟!...ڕەمانی (پۆست ئۆفیس) ی نوسەری ئەمریکی (چارلس بۆکۆفسکی) کە خۆی زیاتر لە بیست ساڵ کرێکار بووە، باس لەو ژیانە شێوەی کرێکاران دەکات لە ئەمریکا کە تاوەکو ئەمڕۆ گۆڕانکاری ئەوتۆی بەسەردا نەهاتووە. ئەمە جگە لەوەی کەرتی تەندروستی گرانترین کەرتە، بۆ بچوکترین نەخۆشی دەبێت پارە بدەیت، پارەیەکی خەیاڵی و تاقەتپڕوکێن...هاوڕێ ئەمریکایەکانمان؛ چ هاوڕێ کوردە ئەمریکایەنمان و چ هاوڕێ ئەمریکاییە ئینگلیز زمانەکانمان کە هەندێکیان پڕۆفیسۆرن لەبەشی زانستە کۆمەڵایەتیەکاندا و یەکێکیتریان ئەدەبی ئینگلیزی و خاوەنی چەندەها کتێبن. یان هەندێکی تریان زیاتر لە چل ساڵە لە سەندیکای کرێکاراندا کاردەکەن، چیرۆکی سەیر سەیریان دەربارەی گیرۆدەبوونی

ئەمریکایەکان بەدەست کەرتی تەندروستیەوە بێ گیاوینەتەوە.

گەر لەسەر جادە ئۆتۆمبێل لێتبدات و شۆفێرە نەناسراو بێت و ببرێت بێ بەشی فریاکەوتن، دوایی لیستێکی پشتشکێنی پارەت بێ دەنێرن و دەچیتە ژێر قەرزەوە، بەمانای دەوڵەت تێچوونی ڕووداوە نەخوازراوەکانیش ناگرێتە ئەستۆ. تەنانەت زۆر نەخۆشی لەپێ کە دەبڕێن بێ خەستەخانە چارەسەر ناکرێن بەتەواوەتی، هەندێکیان دەمرن چونکە تێچوونی چارەسەریان بێ دابین ناکرێت. (باراك ئۆباما) هەوێیدا ڕیفۆرمێکی بچوك بکات لەم بوارەدا، بەڵام (دۆناڵد ترامپ) کە هاتە کۆشکی سپی نەك هەر گاڵتەی پێکرد، بەڵکو کۆی بڕیارەکانی ئۆبامای هەڵوەشاندەوە. خێ هەموو کەسێك بچێتە ناو میترۆی نیێرکەوە (وەك نمونە) دەبینێت شتێك نییە پێی بڵێین کەرتی گشتی و خزمەتگوزاری گشتی، وەك ئەوەی لەئەوروپا دەیبینین. ئاوەها تێ وەك مرۆڤ فڕێدەدرێیتە ناو ئەم سوستەمەوە و بەم شێوە ژیانەش دەڵێن؛ خەونی ئەمریکی – ئەمریکان دریم!

بەدیوێکی تردا، ئەمریکانیزم نایەوێت مۆدێلی دیکە لە دەرەوەی خۆی هەبێت و بەمەترسی تێدەگات لەسەر بوونی خۆی، هەربۆیە لەگەڵ ئەوروپادا هەمیشە لە ململانێدایە بۆئەوەی دەوڵەتی کەمەڵایەتی و سوستەمی سۆسیال و بیمەی کەمەڵایەتی هەبوەشێننەوە، وەها بکەن مرۆڤ گەر کاری نەبێت بکەوێتە سەر جادە وبەمەش پاڵ بەخەڵکەوە بنێن وەك کۆیلە کاربکەن. ئەو شتەی لێ بستێننەوە کە پێدەڵێن هەبژاردنی کار و پیشە و بیمەی بێکاری و بیمەی کەمەڵایەتی. ئەم مۆدێلە وەنەبێت دزەی نەکردبێتە ئەوروپاوە لەڕگەی حزبە لیبرال و کۆنزەرەڤاتیڤەکانەوە، بەڵام چەپ و سۆسیال دیموکرات و سەوزەکان بەردەوامن لەدژایەتیکردنی. ئەمریکا نایەوێت دونیا سوستەمێکی وەك ئەمانیای هەبێت کە ملیۆنێك و چوار سەد هەزار پەناهەندەی لەماوەی ساڵێکدا وەرگرت و پارەی ژیان و تەندروستی و خواردنیان بێ دابینەدکات. ئەمریکانیزم ئاوەها وەك نەخشیەك کە لە جەستەی کاپیتالزمی وەحشیەوە هاتێتە دەرەوە، دەیەوێت دونیا و ژنیگەش پیس بکات. هەر بۆیە تاوەکو ئێستاش ئیمزای لەسەر (پەیماننامەی کیۆتۆ) نەکردووە کە دەوڵەتان لەژێر یاسای ژینگەپارێزی ڕێکدەخات.

لێرەوە گەر کورد لەووی ناچاریەوە مەجبوریش بێت مامەڵە لەگەڵ ئەمریکادا بکات، ئەوا نابێت بە تەواوەتی هەموو وەرەقەکانی بخاتە سەر مێزی قوماری گرینگەکان، نابێت وەاتەکەی خۆی پێ بکات لە زانکۆی بریتانی و ئەمریکایی و قوتابخانەی بێگانە تایبەت. نابێت بودجەی کەمەڵایەتی و تەندروستی کەمبکاتەوە. دەنا دوایی چۆن

ئەمریکای لاتینیان گووشی، ئاوەهاش کوردستانت بە گوشراوی بۆ جەنگ. ئەمریکای لاتین کاتێك مۆز و مەتاتی هەبوو پێی بوو لە کۆمپانیا و کارگە و بواژنەوە، بەڵام کە مۆز و مەتات نرخی نەما، وێرانەیان بۆ بەجێهشتن. گابرێل گارسیا مارکێز لەسەر زاری پاڵەوانی سەرەکی (پایز پاتریارکدا) دەڵێت؛ تەنانەت دەریای گەورەیان پارچە پارچە کرد و خستیانە سندوقەوە و بردیان، ئێستا جگە لە سارایەکی بۆ سنوور هیچیتر نییە...
ئاوەها ئەمریکایەکان کۆمەگەیەکی وێرانت بۆ جەنگ و سەری هەموو ئەوانەش دەخۆن کە بوونە دارەستیان. نزکترین نمونە سەدام حوسێنی دیکتاتۆر بوو کەدەیگووت؛ من بەسەر پشتی دەبابەیەکی ئەمریکی هاتوومەتە سەر حوکم...هەر بۆیە تاوەکو دواساتەکانی لەسێدارەدانی بۆوای وەهابوو، ئەمریکایەکانی هاوڵێی لە بەندیخانە دەردەهێنن و دەسەڵاتی پێ دەبەخشنەوە. ٣

لەم گۆشە نیگایەوە ئەمریکانزم هەمیشە پشتگیری ئەو حزب و کەسایەتیانە دەکەن کە بۆ ویژادن و هەستمردوون و لەهەموو کاتێکدا دەتوانن بارودۆخەکان پێبکەن لەقەیران و خوێن، و خەڵك برسی بکەن. بگومان ئیسلامی سیاسی (شیعی و سونی) و ژمەکانی وەك ئێران و تورکیا وسوریا وحزبە ئیسلامیەکانی دیکەش لەناو هەمان هاوکێشەی ئەمریکانیزمدان و فاکتەری قەیرانن. ئەمریکا بوونیان بە پێویست دەزانێت، تەنها کار دەیکات ئەوەیە جارجارە سنووردارییان دەکات.
لێرەوە هەموو گروپێکی چەپی ڕاستەقینە و هەموو گروپێکی ڕۆشنبیران لە دەرەوەی نیولیبرالیزمی ئەمریکایی کاربکەن و بنوسن و بیرۆڕای خەڵیان دەربڕن، بەر فشار و گەمارۆی هێزە لۆکالیەکان دەبنەوە و دەنگیان خەفە دەکرێت و فەرامۆشدەکرێن و لەپێستی حکومی و پەڵەمانی و وەزیفی شیاو بەخەڵیان دووردەخرێنەوە. لەباری دیکەداشدا بوونی مەعنەوەی و فیزیکیان دەکەوێتە مەترسیەوە.

بگومان ئەمریکا هەمیشە لەڕگەی ئەو بودجەیەی تەرخانی کردووە بۆ ڕێکخراوە مەدەنی NGO و میدیاکاران، فیگوری نیولیبرال و میدیاکاری بەتاڵ و سیاسی سوپەر ستار دروستەکات. زانکۆی ئەمریکی و زانکۆ تایبەتەکان لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەشکن لەو سیاسەتەی کە چینکی ئێرستۆکرات لە لۆکالەکاندا دروستەکەن، بۆ هیچ نا، تەنها بۆ بەاوکردنەوەی هەڵسوکەوتی ئەمریکانی و لایق ستایلی ئەمریکی و تەوانینی نیولیبرالیزمانە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. بگومان ئەم تۆژە ئێرستۆکراتە، ئەمریکەن لایق ستایلی و ماگدۆنالزییە، لەداهاتوودا پشتگیری دەکرێن بۆ وەگرتنی پێست و پلە و وەزیفەکان

لە کایە لێکالیەکاندا، بەڵایەکی ترن بۆ ڕۆخشکردنی دزینی سامانی کۆمەڵگەکان. هەر بۆیە سەیر نییە چ لەهەوڵێر و چ لەسلێمانی ئەمریکا و بریتانیا زانکۆکانی خۆیان کردۆتەوە، هەر یەکەو لەژێر ناوێکدا ئەمیان بەناوی زانکۆی کوردستان و ئەویتریان زانکۆی ئەمریکی.

ئاوەها لەڕۆگەی ئەم میدیاکار و ڕاوێژکارە ئەکادیمیست و ڕۆکخراوەکانی بەناو کۆمەڵگە مەدەنی NGO و زانکۆی ئەمریکی و ڕاپۆرتنوسی سەفارەتەکان، ئەمریکا دەم و لووت و گوێچکەی خۆی دەخاتە ناو ئەو کۆمەڵگەیانەی خاوەنی سامانی گەورەی سەر زەوی و ژێر زەوین. ئاوا بە پلەی یەکەم سەفارەت و کارمەندەکانیان لەپشت مەکینەی دروستکردنی قەیرانەوە وەستاون، و بەپلەی دووەەم ڕۆکخراوەکانی بەناو کۆمەڵگەی مەدەنی NGO و خۆرخوازیەکان. هەموو ئەمانە ئەرکی سەرەکیان ڕاپۆرتنوسینە لەمەڕ خەڵکی ناوچەکە و چۆنێتی بیرکردنەوەیان و سیاسەت و حزبە سیاسیەکان و کولتور و ئاین و جۆرەی سیاسی و حەزەکانیان. ووردەکاری وەها لەڕاپۆرتەکانیانداید کە ئەقڵی خەڵکی لێکالی ناوچەکە مەزندەی ناکات. بەگومان لەسەر بنەمای هەزارەها ڕاپۆرتی ڕۆژانەی ئەم ڕاپۆرتنوسە مۆدێرنانە، سیاسەتی بردنی قووتی خەڵکی ناوچەکە پیادەکرێت.

بەمجۆرە ئەمریکا قەیران بۆ میللەتان دەخوڵقێنت، ئەویش لەڕۆگەی جوڵاندنی ئەم حزب و فیگورانەوە کە لەهەموو شوێنێکدا بە تەزکیەی سەفارەت و بێگانەکان لەحزب و ڕۆکخراوەکاندا دانراون، بۆ هیچ نا، تەنها بۆئەوەی پارەی زیاتر بۆقاسەی ئەمریکی پەمپ بدرێت. کە قەیرانەکانیش دەگەنە خاڵێك پەمپی پارەکە لە کار بخات، خۆیان دەبنە فریادەڕەس، بەگومان ئەمە سروشتی ئەمریکانیزمە ئەمەش بەگشتی ناوی (ێکۆلۆنیالیزەکردنە – recolonisation) بەمانای دووبارە کۆلۆنیالیزەکردنی وڵاتانە.

گرنگە ئاماژە بەوە بکەین، کە داگیرکردنی ڕاستەوخۆ وەك مۆدێلێك کە لەسەردەمی کۆلۆنیالی بریتانی و فەڕەنسی و ئیتاڵی هەبوو، پارەو سەرباز و خوێنی تێدەچوو. شێوش و هەگەڵانەوە و قەیرانی ناوخۆی بۆ حکومەتانی داگیرکەر دروستدەکرد. تەنانەت مۆدێلی (پۆست کۆلۆنیال) یان (دوای داگیرکردن) چیتر بەکەڵکی فراوانبوونی بازاڕ وبازاڕی جیهانگیری و گڵۆبالیزم نایەت.

لە مۆدێلی پۆست کۆلۆنیالدا دیکتاتۆرکی وەك سەدام، ژۆمی شای ئێران و قەزافی و حافز ئەسەد و…هتد پشتگیریدەکران، ئەوانیش

بەخۆیان و سوپا گەورە ترسناك و بە پشتگیریی ئەمریکاوە، دەبوونە پارێزەری بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا. نابێت ئەوە ڕووداوە لەبیر بکەین کە سەدام حوسێنی دیکتاتۆر لە هەشتاکاندا کاتێك دەوڵەتانی ئۆپێك نرخی نەوتیان لەبازاڕی جیهانیدا بەرزکردەوە و بڕرسەی ئەمریکا قەیرانی تێکەوت، دەوڵەتی سعودیە هەناردەی نەوتی خۆی زیادکرد و نرخەکری بەرز نەبۆوە، لەولاشەوە سەدام حوسێنی دیکتاتۆر نەك هەر پابەند نەبوو بە بڕیارەی بەرزکردنەوەی نرخی نەوت، بەکو لەژێرەوە وەك ڕاپێتە نهێنییەکان باسیدەکەن، نەوتی خاوی بە بەلاش بۆ ئەمریکاییەکان پەمپداـبەڵام ئەم دیکتاتۆرە پێست کڵۆنیالانە جارجارە شێت دەبن و سوپاکانیان لەدژی بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا بەکاردێنن و ململانێ دەستپێدەکەنـهەربۆیە میتۆدی نوێی ئەمریکا لێدانی ئەم ژێمە پێست کڵۆنیالانەی ژهەلاتی ناوەڕاست بوو، لەڕێگەی پشتگیریکردنی (بەهاری عەرەبی) و خەتی ئیسلامی سیاسی لەناو هەژموونە نوێیەدا. ئامانج وەك دەیبینین کێی ناوچەکە لە یەمەنەوە بیگرە تاوەکو کەندا و سوریا و ئێراق و ئێران و تورکیا و لیبیا و میسر لەژێر مەترسی ئەم گروپانەدا دەژیت و گیرۆدەی ئیسلامی سیاسیە. خەڵکی ناوچەکە لەنێوان ژێمەکی گەندەڵ و ئۆپۆزیسیۆنی ئیسلامی و شێواز ئیسلامی دڕش داماوە. بەم میتۆدە، لەنێوان دیکتاتۆر و ئیسلامیزمدا، ئەمریکانیزم هەناسەی بزواتی چەپ و بزواتی کرێکاری دەخنکێنێت و خەونەکانی ئازادی میللەتان دەخنکێنێت و بەلایدا دەبات.

لەووی مۆدێلی نەتەوەیی و نیشتمانی پێست کڵۆنیالەوە کە لە قەوارە بەزۆر سەپاوەکانی وەك ئێراق و ئێران و سوریا بوونیان هەیە، ئەوا ئامانجی ئەمریکانیزم ئێستا ئەوەیە دەوڵەتچکەی پارچە پارچە دروستبن، نەك بۆ وەدەستهێنانی ئازادی و سەربەخۆبوونیان، نەخێر، بەکو بۆ قووکردنەوەی لۆکالیزم و کردنی ئاین و کولتور بە شوناسی سیاسی و تیژکردنەوەیان لەدژی یەکتری.

بۆ نمونە؛ ئەمریکا لە سێپتمبەری ۲۰۱۷ دژی ڕیفراندۆمی هەرێم بوو، نەك لەبەرئەوەی چینی سیاسی کوردی دەسەڵاتداری بەدڵ نەبوو، نەخێر، چونکە ئەو ڕیفراندۆمە هەرکەسێك لەپشتیەوە بێت، ئەوا بنەما تراديتسیۆنەکانی و نەریتەگەراییە نەتەوەیەکانی کوردی زیندووەکردەوە، شوناسێکی نەتەوەیی کوردیی بۆ سەربەخۆیی و کوردبوونی دەکردە بەگەنامەیەکی مێژوویی. ئەمەش لەگەڵ ئەو مۆدێلە لاوازە نییە کە ئەمریکانیزم نەخشەی بۆ کێشاوە. بەمانای مۆدێلی ئەوان ڕاستە دانپێدانانە بە سەربەخۆییەکەی هەرێم و پاراستنی

شوناسی لەکالی و نەتەوەیی، بەڵام دەبێت قەوارەی سەربەخۆی لاواز و پێ نیگەرانی بین و ئاسۆگەی دیکەی لەخۆدا هەڵنەگرتبێت. هەر بۆیە دوو جۆرەی کرد یەکەم؛ پاڵپشتی هێزە مەزهەبیەکانی شیعەی کرد. دووهەم ؛ تەوژمێکی دژە سەربەخۆیبوونی لەناو خەڵکی کوردستاندا خۆی دروستکرد. ڕۆشنبیر و میدیاکارەکانی خۆی خستە گەڕ بۆ دروستکردنی ئەو کەش و هەوایە. زیرەکیەکەی لەوەدا بوو پەلاماری تەوژمی پێشڕەوی پارتیان دا لە کوردستاندا و کۆی ئەکتیڤی سەربەخۆییان پابەندکردەوە بە ئەزموونی خراپی حوکمی بیست و حەوت ساڵەی هەرێم. بەمەش وەك هەوڵی ژەهرڵێك وەها بوو زەربەی ڕۆشنبیر و سیاسی ئەم هەوێرەیان خوارد، بۆئەوەی مێژووگەرایانە لە پرسەی دروستبوونی ڕۆحی نەتەوە و شوناسی نەتەوەیی خۆیان بڕوانن.

مەبەست لەم نمونەیە هەڵسەنگاندنی کردەی ڕیفراندەم نییە، بەڵکو تێگەیشتنە لەوەی کە ئەمریکانیزم لەگەڵ هیچ ئەکتێك نییە ئەگەر مێژوویە قووڵەکانی شوناسی نەتەوە و کولتور بجوڵێنێت، لەگەڵ هیچ ئەکتێك نییە نەوەیەکی تر بۆن ڕەخنە لە (ئەکتە نەتەوەییەکان) بگرن و ئەو بەشە ناتەواوەی تەواوبکەن. لەگەڵ هیچ جۆرەیەکدا نین کولتوری ناوچەکە بخاتە بەردەم هەڕەشارەدن و ململانێیە دروستەکانی خۆیەوە. بۆ زیاتر پشتگیری ئەم بۆچوونە دەبێت لێرەدا ئاماژە بە ڕیفڕەمی (دکتۆر موسەدەق) بکەین لەدژی گەندەڵیەکانی شای ئێران و دەرئەنجام شای دەرپەڕاند. دکتۆر موسەدەق دەیویست گەلانی ئێران خۆیان نەوتی خۆیان بفرۆشن و شوناسە نەتەوەیی و ئایینی و مەزهەبیەکانی خۆیان لەنێو خۆیاندا بۆ کاریگەری دەرەکی یەکلایبکەنەوە. بەڵام لەساڵی ١٩٥٣ دا سیای ئەمریکی، کۆدەتایەکی بۆ ڕۆکخست و فێیاندایە زیندانەوە، وەك چۆن ئەمریکاییەکان دوای چەندەها ساڵ دانیان بەوەدا نا، کە کۆدەتاکەی هێنانەوەی شای ئێران دەرگای سیای لەپشتەوە بووە

لە ئێستاشدا هەمان گەمە دڕینەکەیە ، بەڵام بە میتۆد و پلانی نوێیەوە، ئەویش تیژکردنەوەی شوناسی گروپە مەزهەبی و تایفی و نەتەوەییەکانە، و پێکردنیانە لەنیگەرانی و بۆ متمانەیی لە نێواندا. کردنی شوناسە کولتوریی و ئاینیەکانە بە دیسکۆرسێکی سیاسی، بەجۆرێك دژایەتی یەکتر بکەن، چونکە نیو لیبرالیزم لەڕۆگەی بیرمەندە ساختەکانیانەوە لەو بڕوایەدان؛ کە کولتورەکان لەدژی یەکتر لەزڕانبازیدان. وەك چۆن چەمکی (ململانێیی شارستانیەکان) ی هێنایە ئاراوە، کە لەڕاستیدا قسەیەکی بڕمانا نەبێت، هیچیتر نییە. چونکە شارستانیەتیەکان یەکتری تەواو دەکەن، کولتورەکان

یەکتری تەواو دەکەن، موزیکی میللەتان یەکتری تەواو دەکەن. کولتوری خواردن و بازرگانی و پیشەی دەستی ژیانی شارستانی نەك لەژرانبازیدا نین، بەکو بەبێ یەکتری و لەگەڵ یەکتردا نەبێت توانای بەردەوامیان نییە. بەڵام ئەوە ئەمریکانیزمە لە دوورگەیەکی دوورەوە دێت و دەیەوێت کولتورەکان بکاتە دژودرنج لەیەکتری و سیاسەتی دژایەتی کولتورەکان و دژایەتی شوناسی نەتەوەیی لەناوچەکەدا پیادە دەکەن.

گرینگۆکان لەڕێگەی سیاسیەکانی ناو حزبە لۆکالی و ڕۆکخراو و بەناو کەسایەتی و بەناو ڕاوێژکارەکانەوە دێنە نێوان ئەم پارچە پارچەییە پێست کۆلۆنیالیەوە و کاریان لەسەر دەکەن. وەك لە بەهاری عەرەبیدا بینیمان دیکتاتۆرەکان ڕێشتن، بەڵام بە نمونە (لیبیا) بۆتە چەندەها ناوچەی دژ بەیەك ، سوریا لەسەر زەوی پەرتبووە و ئێراقی دوای سەدامیش هەر بەناو یەکگرتووە و لەداهاتوودا ئێران و تورکیاش یەکگرتوویی بەزەبریان هەڵدەوەشێتەوە. بەمەش گروپ و نەتەوەکانی ناوچەکە چۆن پێشتر لەقەیرانی خۆناویدا بوون، ئاوەها دیسانەوە لە مۆدێلی تازەی نیولیبرالیزمدا دەکەونە ناو قەیرانی خۆناوی نوێوە.

لەناو ئەم فەوزای ئێستای ناوچەکەدا، فیگورێکی پێست مۆدێرن و ئەمریکانی وەك (مەلیك سەلمان) ی گەنج لە سعودیە لەناو خانەوادەی (ئال – سعود) پەیدا دەبێت و هەژموونی ترادیتسیۆنی نەوەی کۆن ئادەماڵێت. بەڵام دەبێت تێبینی ئەوە بکەین ڕاستە بە پێپلیستی و هەرای مۆدێرنبوون و عەلمانیبوون دەستپێکرد، بەڵام بەگشتی انکاری کەم و تەنها لەفڕمدا نیشتەوە، چونکە هێشتا سەربەین و دەست بەین و فڕاندن و ئازادی بیرواڕا وەك خۆیەتی. بگومان ئەمریکانیزم لەوەش زیاتر ڕێگە نادات (بنەما وەهابیەکانی) ئەم ژەمە بگۆڕێت کە بگومان خزمەت بە سیاسەتی نیو لیبرالیزم دەکات لەناوچەکەدا، بەمانای ئەوەندە دەگۆڕێن کە تەنها بەشی نەشتەرگەری جوانی ستایل ئەمریکایی بکات.

بەمشێوەیە نەریتە کۆنەکانی عەرەبایەتی و کوردایەتی و ئیسلامەتی و شەرشگێڕی تەقلیدی دەگۆڕێت بە فڕمێکی تر کە لەگەڵ ئەمریکانیزم و شێوەکانی سیاسەتدا بگونجێت. ئاوەها لەم شێ و نمایشە ئەمریکانیەدا، فیگوری سیاسی لەناوچەکەدا وەك (سوپەر ستار) یان لێ دێت چۆن لەپڕ بەناوبانگ دەبن ئاوەهاش لەپڕ دەبن بەهەڵم و هیچ بەجێناهێڵن. وەك هەمبەگەری مەگدۆنالزیان لێ دێت تەنها تامی هامبەرگەری ڕاستەقینە دەدات و تامەکەی وەهمیە و تێربوونیش تەنها

بۆ کاتێکی کورتە. ئاوەها سیاسی ئەم ناوچانە، دەبنە کڕکارە هەرزانەکانی ناو مەتبەخی ماگدۆنالزی نیولیبرال، بۆ مژوو و بۆ بەها، چۆن پەیدا دەبن ئاوەها ونەبن.

میتۆدی نوێی ئەمریکانیزم و لیبرالیزمی نوێی ئەم مەتبەخی مەگدۆنالزە لەژگەی سەفیرەکانیان و ئاپۆرتنوسەکانیانەوە، حکومەت و حزب و کەسەکان دەجوڵێنن، پۆپۆلیزم و ئیسلامیزم و مەزهەبیەت تیژدەکەنەوە، گەندەڵەکان بەبەرگی تەکنۆقرات و بەشەوازی یاسایکردنی گەندەڵی جارێکتر نمایشدەکەنەوە. ئاوەها لەم کەرنەڤاڵە نیولیبرالیەتدا سەرمایەداری لەپۆ دەبن بەسیاسی و مەلای واعیزی سەر شاشە دەردەکەون و دەبنە ئەندام پەڵەمان و منداڵی سەکردەکانیش کە لە ئەورووپا و ئەمریکا گەورەبوون دڵنەوە ناو وڵات و گەمەی خۆیان دەکەن.
لەدۆر زەماندا بریتانیا وەك هێزێکی ئیمپریالی تەقیلدی، خەڵکیان دەنارەدە ناو شەشەکان و ئەوانە دەبوون بەپاڵەوان و سەرکردە و ووداوەکانیان ئاڕاستەدەکرد. ئەمانە ئەم پیاوی بریتانی و هەندێك جار ئەمریکایانە دوای مردنیشیان لە یادەوەری میللەتاندا ماونەتەوە وەك شۆرشگێڕ، بەڵام هەر کاتێك زانیوویانە خەریکە دەبن بە هەمزێك و نەوەی داهاتوو بۆ گەڵان بەدووی سیاسەتێکی نوێ و شوناسێکی بەکاریدێنن، ئەوا ئەرشیفەکانیان ئاشکرا کردووە. بەڵام لەم سەدەی بیست و یەکەدا و پاست مۆدێرن و گڵۆبالیزەیشنەدا چیتر ئەم مۆدێلە درۆژخایەنە پۆویست نەماوە. چونکە لەهەشتاکانەوە ئەمریکانیزم میتۆدی دیکەی تاقیکردەتەوەێ وەك دروستکردنی ئەفغان عەرەب و قاعیدە لەژگەی عەبدوڵا عەزام و ئوسامە بن لادن و ئەیمەن زەواهری و موخابەراتی پاکستانەوە. بەڵام کاتێك ئەمانەش دەبن بەگرفت، بنەمای گەمەکە دەگۆڕێت، ئەمریکانیزم مۆدێلی خواردنی سەفەری یان بژێن مۆدێلی ماگدۆنالز پەیڕەو دەکات، دژ و ئیسلامیزم لەو خەتە ئیخوانییە نەریتگەراییە و عەزامی و سەیدقوتبی و حەسەن بەنیایەی دەردەنێت و دەیکاتە قاپی سەفەری و ماگدۆنالیزەی دەکات.

چۆن ئەمە دەکات؟ بۆ ئەوەی لەم ماگدۆنالیزەیە تێبگەین نمونەی پیاوێکی شەرمنی وەك (ئەبوبەکر بەغدادی) وەردەگرین کە ئەمریکاییەکان باش دەیانزانی ئەم پیاوە شەرمن و بێدەنگە، دەستەڕاستی (ئەبوموسەعەب زەرقاوی) ئەمیری قاعیدە بوو لە ئێراق، کەچی لەزیندان دەیهێننە دەرەوە و دوایش دەیکەن بەسەرکردەیەکی ئیسلامی جیهادی تونڊەو لە باشووری ئێراق و شتێك دادەمەزرێنێت بەناوی

داعش و دژایەتی خۆی بۆ ڕاکخراوی قاعیدە ڕادەگەیەنێت. بەمەش ئەمریکانیزم وێنەی جیهادیەکان دەگۆڕێت لە جیهادیستی تەقلیدییەوە بۆ جیهادیستی ئەمریکان ستایل. بەمشێوەیە دەرکەوتنی (ئەبوبەکر بەغدادی) بە کاتژمێرێکی دەستی (ئۆمێگا) ی شەش هەزار دۆلاریەوە لە مزگەوتێکی موسڵدا، و بەم ڕەمزە لایق ستایل ئەمریکانیەوە سەرەتای ستایلێکی نوێ و بۆ پەردەی لەناو ڕەوتە جیهادییە نوێیەکاندا بانگەشە دەکات، ئەمریکانیزم دەیەوێت بەم وێنەیە، لە وێنەی پیاوە کۆنەکەی خۆی (بن لادن) ڕزگاری بێت.

ڕاستە خانەوادەی (بن لادن) لەگەڵ خانەوادەی (جۆرج دەبلیو بوش) لە بازرگانی نەوتدا شەریك بوون، بەڵام کاتێك پیاوە ئیسلامییە، سعودیە ئەفغان عەرەبە دروستکراوەکەی سیای ئەمریکی هەڵدەگەڕێتەوە لە ئەمریکا و لەسەر شاشەکان دەردەکەوێت، ئەو بە جلێکی سادەو کڵاشنکۆفێکی شان و دەوو دەستی سادەوە دەردەکەوێت. ئەم وێنەیە وێنەی (ئوسامە بن لادن) ی ملیۆنەرە کە نایەوێت وەك ملیۆنەرێك دەربکەوێت، کەچی ئەبوبەکری بەغدادی لەڕەچەڵکدا هەژار دێت و ئەم نەریتە جیهادییە ئایدۆلۆژییە خاکییە دەگۆڕێت بە پیاوێکی هەژار کە وەك (بیزنس مان) بە کاتژمێری ئۆمیگای شەش هەزار دۆلاریەوە و دونیایەك بادی گاردەوە لەمزگەوتێك دەردەکەوێت. جلەکانی گرانبەها و گرتەی کامێراکەی لەکامێرا هەرە بەرزە (Full HD) و نەك کڵاشینکۆفی خۆی پێ نییە، بەڵکو لەجیاتی کڵاشینکۆف زوو زوو بەمەبەستەوە کاتژمێرەکەی دەردەخات. بەمەرجێك (ئوسامە بن لادن) هەمیشە کڵاشینکۆفەکەی وەها دادەنا کە بەرچاو بێت.

ئاوەها وێنەکانی ئەمریکانیزم دەبینین لەناوان دووپیاوی سیای ئەمریکدا، دوو وێنەی شێی ئەمریکی جیاوازمان نیشاندەدەن؛ ئەوەی هەشتاکانی سەدەی بیست و ئەوەی دووهەزار و چواردەی سەدەی بیست و یەك. وێنەی شۆشگێڕی تەقیلدی و شۆشگێڕی سەفەری، سمبولی ئەویان کڵاشینکۆفە و ئەویتریان کاتژمێری ئۆمیگای شەش هەزار دۆلاری. بەم شێوەیە بەغدادی سەرەتای ئڕایەکی دیکەی ئەمریکانیزمی لەناو ڕەوتە جیهادیەکاندا بانگەشەکرد. بەو کاتژمێرە ئۆمیگا و گرتە ڤیدۆیەکی های کوالێتیەوە لەموسڵ، سەرەتای گۆڕانی گەمەکە لەئاسۆگەدا دەرکەوت. بەجۆرێك، کە قاعیدەی (ئەیمەن زەواهیری) لەدژی ئەم وێنە نوێیەی ڕەوتە جیهادیهی ئڕاق بوون، چونکە ئەوان وەك فیگوری دروستکراوی سیای ئەمریکی و درژبوونەوەی ئەفغان عەرەب، هەستیانکرد چیتر بەکەڵکی ئەم سەردەمە نەماون و بەسەرچوون…

ئاوەها داعش وەك سوپەرستار وەهابوون چۆن پەیدابوون ئاوەها

ڕێشتن، بەمەرجێك قاعیدە سەر بە نەوە نەریتگەراییە ئیسلامیزمەکە بوو، بەڵام دەبێت ئەوەش بڵێین، سەرەڕای لاوازبوونی وزەی عەسکەری قاعیدە، هێشتا هەگە مۆژوویی و ئایدۆلۆژیەکەی کاردەکات و تەنها خواوەندەکان دەزانن ئەمریکا بۆ کەی هەڵیگرتووون! داعش بەپێچەوانەوە مۆدێلە مەگدۆنالزەکەی ئیسلامی سیاسی بوو، زۆر زوو سەرف بوو.

بۆ ئەوەی زیاتر لە مۆدێلی ئەمریکانیزم و گەمەکەی تێبگەین لەناوچەکەدا لە نمونەی داعش دەرناچین و ئاوڕێك دەدینەوە، بەوەی چۆن لەماوەی چوار ساڵدا، بەمانای لە ٦ حوزەیران تاوەکو ١٠ ی حوزەیران (یونیو) ٢٠١٤ داعش شاری موسڵیان داگیرکرد. پرسیارەکە تاوەکو ئەمڕۆ ئەوەیە؛ چۆن ئەم هەموو سوپایە بەرامبەر چەند کڵاشنیکۆف بەشانێك هەڵاتن؟! بەڵام دەرئەنجامەکان دیاربوو، بەوەی ئەم داگیرکردن و کشانەوە بەپەلەیە لە موسڵ، وڵاتانی کەنداو و تورکیا و ئێرانیشی هەژاند. ئیدی هەزارەها گرۆبەستی کۆینی چەك لەگەڵ ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی ئیمزاکرا و چەکی ئەمریکی کە ئێستا بەکەڵکی ئەمریکایەکان نەماون و سەدقات لەوە نوێتریان هەیە، ناوچەکەی تەنیوەتەوە. ئەمریکا وەك ئەو تلیاك فڕێشە وایە کەسەرەتا تلیاکت بە خۆڕایی دەداتێ بەڵام کە موعتاد بوویت بەگران و سەدقات پێتدەفرۆشێتەوە...بەمجۆرە چەکی ئەمریکی لەڕێگەی تورکیا و قەتەرەوە لەسەرێکەوە درا بەداعش، لەسەرێکی ترەوە بە کورد و سوپای ئێراقی.

بەمجۆرە لەترسی بڵاوبوونەوەی چەکی ئەمریکی لەناوچەکە، دەوڵەتانی کەنداو و تورکیاش بۆ ڕاگرتنی هاوسەنگی سەربازی خۆیان، ووردە ووردە کەوتنە کڕینی چەکی نوێی ئەمریکی. بەمجۆرە دەخیلەکان بەتاڵدەبوونەوە، بەتایبەت تورکیا کەوتە تەڕەی ئەو فڕۆکانەی، کە کورد چەکی ئەمریکی بەدەستە و دەخیلەکەی لەجەنگ و سوپادا ڕۆژ بەڕۆژ بەتاڵ و بەتاڵتر دەبێتەوە. ئێستاش لەلایەك ئەمریکا گەمارۆی ئابووری خستۆتە سەر تورکیا و لەلایەکیش سوستەمی بەرگری ڕۆکێتی لە کەنداو کشاندۆتەوە، بەمانای گەمارۆی سەربازی خستۆتە سەر کەنداو وبەئاشکرا داوای پارەدەکەن و تورکیاش لەبەردەم نابووتبوونەدایە، بەمجۆرە ئەمریکا بەری داگیرکردنی موسڵ بەهەواشی و لەسەرخۆ دەچنێتەوە.

دەبێت هەمیشە ئەوەمان لەبەرچاو بێت، بەتایبەت بۆ ئەو بزواتە سیاسیە لۆکالانەی دژی گەندەڵی کاردەکەن، کە ئەمریکا و ئەمریکانیزم هەرگیز دژی گەندەڵی و گەندەڵکاران نین، بەڵکو ئەوانە بۆ سیاسەتی

نیولیبرالیزم وەك ئەو مریشكە وەهان كە هێلكەی ئاڵتونیان بێ دەكەن و هەمیشە دادەن و پشتگیریان دەكەن. بچوكترین نمونە؛ هەر لە ئیراقدا و تەنانەت پێش شەڕی داعش وەزیری بەرگری ئیراقی پێشوو (عبد القادر العبيدي) ، بەپێی لێدوانی ئەندام پەرلەمانی پێشووی ئیراق (هاشم الدراجی) كە لە لیژنەی پەرلەمانی بەدواداچووندا بووە دەڵێت؛ جەنابی وەزیر (دە ملیار دۆلار) ی بێ چەند گرێبەستێك ئیمزا كردووە كە لەبنەڕەتدا شتومەكە سەربازییەكان هەندێكیان نرخیان چل هەزار دۆلارە بەقازانجەوە، كەچی ملیۆنەها دۆلاری بێ سەرفكراوە! یەك فڕۆكەی جەنگی نرخی دووسەد هەزار دۆلار بووە، كەچی جەنابی وەزیر بەدوانزە ملیۆن دۆلار كڕیویەتی! دوایش جەنابی وەزیر سەفەر دەكات بێ ئەمریكا و لەپێ وندەبێت. دوایی دەردەكەوێت كە لە ئەمریكا پاڵێداوەتەوە و نەشتەرگەری دەموچاوی خۆی كردووە!٤٠ئاوەها بەڕێزان ئەمریكانیزم كاردەكات، دەموچاوەكان وەك وەزیری پێشووی ئیراق دەگۆڕێت! بەمشێوەیە گەندەڵی لەڕێگەی ئەمریكانیزمەوە هەندێكی گۆڕاو و یاسایی وەردەگرێت.

جۆرێكی تری ئەمریكانیزم لە كوردستانی باشوور بەمجۆرەیە، بەوەی دەیەوێت لە بەها نەریتەگەراییەكانی شێشی تەقلیدیی كوردیی بدات كە لە ناوەڕاستی پەنجاكانەوە درێژ دەبێتەوە، بەمانای دەیەوێت پیرەكانی شێش فڕێبداتە دەرەوەی بازنەی دەسەاتەوە. بگومان لەڕێگەی چین و توێژێكی نوێ، كە لەهەناوی هەمان چین و توێژی شێشەوە لەدایكبوون. ئەمانە منداڵە ئەمریكی و لەندەنییەكانی سەركردە زیندوو و مردووەكانی شێشی كوردین.

ڕاستە ئەم منداڵانە لە دەموچاودا جیاوازن، لەبەرگ و زمانزانین و ستایلی ژیانی ڕۆژاوایدا جیاوازان، بەڵام لە جەوهەردا كوتومت كۆپی نەوەی پێش خۆیانن. لەسەر بنەمای ئەم كۆنسێپتە ئەمریكانییە سەرەتاكانی گۆڕانكاری لە هەرێمی كوردستاندا لە ئاسۆگەدا خۆی دەرخستووە؛ ئەویش لەڕێگەی ڕاماڵینی نەوەی كۆنی شێشە كە لە دەسەاتدان، بەنەوەی تازەی مۆدێرنی لەدایكبووی هەمان نەوە، بەڵام سەد دەر سەد پڕ ئەمریكایی.

ئاوەها چ لە زانی زەرد و لە زانی سەوز و مۆر، لەڕێگەی پشتگیركردنی هەژموونی ئەمریكانیزم لە ناو حزب و بزواتەكاندا، ئەم چینە و توێژە پیرانەی شێشی كوردی تەقلیدی، لەڕێگەی منداڵە ئەمریكی و لەندەنییەكانەوە ڕادەماڵرێن و پێگەی سەرۆك و جێگری سكرتێری گشتی و ڕێكخەری گشتی گەرلانەبرێن ئەوا تەواو كاڵدەبنەوە و هەمزی دەكرێن. تەنانەت لەناو كۆنزەرقاتیقترین حزبی كوردی وێنەی

سەرك تەواو كادەبتەوە بە هەژموونی نەوەیەكی ئەمریكی و پێ ئەمریكیەكەی. لە ناو سیسیال دیموكراتی كوردیدا ئەو نەوەیەی لە لەندەن گەورە بوون، هەمان ئەرك جێبەجێدەكەن و سیاسەتی ماگدێنالیزەكردنی یەكێتی وورەووردە دەستیپێكردووە. لەناو گێانیشدا منداڵە لەندەنیەكان دەمكە هەموو سامانی گێانیان بەتاپێی هەش لەبندەستدایە و بەو ئاستەیە كاردەكەن، كە نەوە كۆنەكەی باوكیان دەربكەن. تەنانەت كە وەفدە ئەمریكی بگانەكان دێن، سەرەتا لەگەڵ ئەم دوو منداڵە لەندەنیەدا كادەبنەوە، وەك چۆن لەناو یەكێتیشدا هەمان چیرۆكە. لە پارتیشدا بەهەمان شێوەیە.

لەكۆتایدا، من وای بۆ دەچم ساڵی داهاتوو، ساڵی كۆنگرە حزبیەكان بێت، تێدا نەوەی كۆن، چ لەناو پارتی و چ لەناو گێان و چ لەناو یەكێتیدا ماڵئاوایی بكەن. بەمەش سەردەم و ئیرایەك كۆتایی پێدێت. لەژێر ئەم چەترەدا دەموچاوی بیزنسمانی سیاسی نیو لیبرالی نوێ، وەك چۆن لە سەرۆكی نەوەی نوێدا بەرجەستەیە، لەدایكدەبن و لەژێر چەتری منداڵە لەندەنیەكاندا كەشكی نوێی سیاسی دەستپێدەكات، كە كەش و هەوای ئەمریكانیزمە لەناوچەكە.

ئاستە هەندێك سەرمایە و پێژە دەجوڵێت، بەڵام كێی كوردستان دەبێتە پرۆژەیەك بۆ كەرتی تایبەتبوون و فرۆشتنی ئاسمان و زەوی و ئیرادە و كردنی خەڵكی كوردستان بە كۆیلەی كارگەیەكی گەورە و كرێچی و پاسەوانی چینێكی نوێیی سەرمایەداری وەحشی ڕۆژهەڵاتی. بۆ ئەمەش سیاسەت لەیەكەم هەنگاودا بە ئاستەی (ماگدێنالیزەكردنی كوردبوون) هەنگاو دەنێت. بەمانای بەشمەكخۆركردنی شوناس و كولتور و بەها كوردیی و دیموكراتی و ئازادییەكانە. بە بۆ بەهاكردنی زمان و ئەدەب و هونەری كوردی و شوناسی كوردبوون و توانەی لەئیراقبووندا دەستپێدەكات.

بەمجۆرە ئەمریكانیزم گەمە نوێیەكەی خۆی دەكات، ئەویش فێدانی قەیرانێكی دیكەی ترسناكە بۆ ناو شوناسە نەتەوەیی و كولتوریی و كۆمەڵایەتیەكانمان. ئەمریكانیزم شێی دەوێت، كەنەفاڵی خۆی دەوێت، هەربۆیە ئیرای ئەمریكانیزم لەڕگەی منداڵە لەندەنی و ئەمریكانیەكانی نەوەی سەرك و سەركردەكان دەستپێدەكات و شێیە هەرزانەكەی ماگدێنالیزەبوونی كوردبوون وەك ئەنفالێكی ڕۆحی بەركمان پێدەگرێت.

_____

پەراوێزەکان؛

١. One Hundred Years of Solitude – Chapter 12*

٢. بۆ زیاتر دەربارەی پشتگیری سیای ئەمریکی لە سەدام لە ١٩٦٣ فەرموون لەگەڵ ئەم ڕاپۆرتەی ئیندیپێندێنتی بریتانی؛
https://www.independent.co.uk/news/world/revealed-how-the-west-set-saddam-on-the-bloody-road-to-power-1258618.html

هەروەها؛ چۆن سیای ئەمریکی سەدامی خستە ناو دەسەڵاتەوە – هارتفۆرد ئەرشیف؛
http://www.hartford-hwp.com/archives/51/217.html

هەروەها ئەم لینکە؛ پێگەی هەواڵە مێژوویەکان –
https://historynewsnetwork.org/article/1066

٣. دەربارەی دانپێدانانی سیای ئەمریکی کە لەپشت کۆدەتاکەی ١٩٥٣ ئێرانەوە بوون فەرموون لەگەڵ گاردیان؛
https://www.theguardian.com/world/2013/aug/19/cia-admits-role-1953-iranian-coup

٤. https://www.milletpress.com/Detail.aspx?Jiamre=75761&T.
چەند ڕۆژنامەیەکی دیکە کەباسی ونبوونی (عەبدولقادر عوبیدی) وەزیری پێشوی بەرگری ئێراق دەکەن لە ئەمریکا
ڕۆژنامەی (الوطن)؛
https://www.alwatanvoice.com/arabic/news/2012/08/18/309555.html
ڕۆژنامەی (الحیاە)؛ http://www.alhayat.com/article/1555176

ئەمبابەتە لە کولتور مەگەزین بڵاوبۆتەوە؛
http://cultureproject.org.uk/kurdish/

پاکیزەی شنگال.. دڕزەخی هەمیشەی کچ و ژنانی ئێزدییەکان ... یاسین برایم

(پاکیزەی شنگال.. دڕزەخی هەمیشەی کچ و ژنانی ئێزدییەکان)

یاسین برایم _ ڕواندز

_____-

لە خوێندنەوەی هەر ژانرێکی ئەدەبی ، پێویستی بە سەلیقەو تێڕامان و قووڵبوونەوە و دڕزینەوەی وێنە و کەد ومانا و واتای نێو دڕەکانە ولە هەمانکاتدا ، کردنەوەی دەرگایەکی تڕە بە ئاشنابوون بە جوانی و دونیای نێو دەقەکان. بۆئەمەش خوێنەر ، دەبێت خاوەن دیدەیەکی ڕەخنەیی و ئەزموونی بێت و بەردەوام لە جیهانی ئەدەبدا نزیك بێت وخەریکی خوێندنەوە و خێڕاشنبییرکردن و توانەوە و ڕووچوون بێت بە نێو دونیا گەورەکەی ئەدەب . جا قسەکردن لە سەر هەر ژانرێکی ئەم ئەدەبە ، دەیان تیۆر و ڕێبازو قوتابخانە و دید و بۆچوونی (کۆن و تازە) ، دەبنە کلیك و دەروازە بۆ کردنەوەی دەقەکان .

هەموو ئەمانە بەرهەمی مرۆڤن و بۆئەمەش دەکرێت ، لەگۆشەنیگایەکەوە و بە تێڕوانین و تێگەیشتنی خۆمان ، شتێك لەو جیهانە هەڵێنجین و ڕاو بۆچوونی خۆمان بخەینە ڕوو ، ئەمەش بۆ بابەتکی ئەوها ، ئاوێنەك لە ڕووداو و نمونەی نێو ڕۆمانی (پاکیزەی شنگال)(1) دەدەینەوە . ئازارو خەمەکانی کچ و ژنانی ئێزدیی نێو ڕۆمانەکە ، بەدیدەیەکی مرۆڤدۆستانە وخەمخۆرانە ، ئاشنایان ببین و هەڵگری خەم و ئازارەکانی ئەوان بین ، بۆئەوەی ئەم تاوانە قیزوەنە، لە بیر تاکەکانی کۆمەڵگە بە زیندووی بمێنێتەوە و لە بەرچاوان بێت.

ڕۆمانێك ، تژی لە کارەسات و هاوار و خەم و فۆمسکشتن. خوێناوی لە خوێنی بێتاوانان و ڕەش لەلایەن هێزی تاریکپەرست و شمشێر بەدەست. شەی ناشیرینکردنی هەموو جوانییەکان و لەکەدارکردن وسوکایەتیکردن بە بەهایەکانی مرۆڤ. وێرانکردن وسڕینەوەی سومبلە ئایینییەکان و مزگەوت و پەرستگەو کەنیسەکان وگۆڕی پیاو چاکان و تەنانەت تەقاندنەوەی گۆڕی پێغەمبەران و ماڵی خواش! لە لایەن

ئەوانەی خۆیان بە نوێنەری خودا دەزانن. جا هەڕەك ئەمە كار و كردەوەی بێت ، دڵندەیی و بێبەزەیی ئەوانە دەردەخات ، كە چ هەڕەكی ترسناك و پیس و قین لە دڵن. دەبینین سەرجەم مافەكانی مرۆڤ ، پێچەوانە جێبەجێدەكرێت. مافی منداڵ و ژن و بەساڵاچوان و ئاژەڵان و دارو درەختیش لە ژێرخانەی سفر خۆی دەدزێتەوە. لە جێبەجێكردنی فەرمانێكی خودا (بەقسەی ئەوان) ، سەدان فەرمانی خودا پێشێل دەكرێت. هەمانەك ، پێە لە وشەی غەمناك ودڕی خوێناوی و وێنە و چیرۆكی ناخەژێن.

گێانەوەی مۆژووەكی ناشیرینی ئەم سەدەیە ، كە تێدا نەتەوەی ژێردەست وئایین و مەزهەبەكان و دووچاری چەوسانەوەو هەگەزپەرستی وسێنەوە ولە ناوبردن دەبنەوە. تاوانگەهەك لە پێش چاوی هەموو وڵاتان و گەلانی دونیا ئەنجامەدرێت. تا نهێش بە چەندین شێواز و ڕێگا و ئایدیا و دەستە و هێزی دەمارگیرو نەتەوەپەرست و تەوژمی سیاسیی و ئایینی توندەو و بەرگی جێراوجێر، درێژە بەم مۆژووە هەش و قیزەوەنە دەدەن. كارەساتی شنگال و ئێزدییەكان لەم هەمانە ڕەنگیداوەتەوە . چەندین لایەن و هەهەندی ئاهەزو جیاواز لە خۆ دەگرێت. لە هەر گۆشەنیگایەكەوە، بۆوانینە بنیات و داشتن وكاكێ و كرێكی بابەتەكانی هەمانەكە. قسەو باس و وردبینی قووڵ وشێقەكردنەكی تێروتەسەڵی دەوێت.. هەمانەكە ، مۆژوو ، سیاسەت ، ئایین ، كۆمەڵایەتی ، دەروونناسی و ئایدیا و فكری توندرەو و نادادی وچەوسانەوەی مرۆڤ و ژێردەستی و زوڵم و ستەمی ناهەواو دەیان ڕووداو و دیاردەی ناشیرین وتاوانی بەكۆمەڵ و سەیر ، لە نێو هەمانەكە خۆیان نمایش دەكەن. هەر ئەم تاوانانە بووە وای لە (سەلیم بەرەكات)(*)ی هەماننوسی گەورە كردوە ، ئازارو چەوساندنەوەی ئێزدییەكان بكاتە هەوێنی هەمان و پێشانی جیهان بدات.

لە هەمانی (پاكیزەی شنگال) ، ئاە وخەم و كێڕانی سەدان منداڵ و كچ و ژنی تێدایە. پاكی و فریشتەیی ئەوانەیە كە هێزەكی پیس و دڵندە و لە بەهاو هەوشتی مرۆڤ بوون، دایان دەماڵن و دەیانكەن بە كویلە. دەنگی خەڵاگری و بوێری و چاونەترسی ئەو كچ و ژنانەیە كە بە (نا)یەكانیان. ملكەچی حەزو داواكاری ئەو هێزە نابنەوەو (مەرگ) بە شانازییەوە هەڵدەبژێرن ، نەك دیلی و ژێردەستی. ئەم هەمانە ، ژان و ئازاری ژنە دوو گیانەكانە. خەمی منداڵی بێ لانەو بێ سەرپەرشتیارە. دەنگ و هەناسەی دایكە جەرگ سووتاوەكانە. فرمێسك و گریانی ژنە مێردكوژ وكچە بە زۆر فرۆشراوەكانە. هەمانێك پێە لە

تاوان و چەوسانەوە و خوێن و فرمێسکی مرۆڤە بێتاوانەکانی دەڤەری شنگالە.

بەیاردەرکردن

هێزێك ، پیشەی خوێندشتن و سووتان و گرتن و کوشتن بێت. بۆ ئەمەش هەمیشە بۆیار بەدەستن و هەرچی بیانەوێت دەیکەن و شەرعییەت بەکارەکانیان دەدەن ، تا هێزو ترس لە نێو خەڵك بێاوبکاتەوە. بۆیار و یاسا و فەرمانە بە پەلە و تونەدەکانیان ، ژیانی خەڵك دەکەنە دۆزەخ. کاتێك دەڤەرێکی زێر دەکەوێتە ژێردەستیان و هەموو مرۆڤەکان بەبێ جیاوازی دەگرن و ئازاریان دەدەن. ئەمی رو گەورەکانیان ئەوها فەرمان بە چەکدارەکانیان دەکەن. کە بەچ شێوەیەك مامەڵە لەگەڵ ئەو مرۆڤانە بکەن ، کە لە ژێرَدەستی ئەوان دان. چۆن فەرمانی کوشتن وگرتن و فرۆشتنیان دەدەن .
" هەر کافرێك لەمانە ، بووە مایەی زەڵەزەڵە و دەنگەدەنگ بیکوژن، ئەو منداڵەی دەگری و کپ نابێتەوە پەلی بگرن و بەدیوارەکەیدا بدەن... کچە وشەکەرەکان لە ولایەتی موسڵ بنێرن... ئەو منداڵانەی نێرینەن بیانخەسێنن، تاکو لەسەر بۆ جاهێڵەکان لە بەتەمەنەکانیان جیابکەنەوە و بۆ ماڵەکانی خەلیفە و موجاهید ئەمری خودا گەورە نەبن، ئەوانە کۆیلەی ئێوەن، بە پێی شەریعەتی ئیسلامی دەسکەوتەکانیان ، ژنە لە نێو خێتاندا دابەش بکەن، ئەوانەی دەمێننەوە بۆ فرۆشتن بۆ بازاڕیان بنێرن...ل262"
بە پێی ئەو لێکۆڵینەوەرِ وشارەزایانەِی لەسەر (داعش) ئەنجامیان داوە ، ئەو زانیاریانەیان پشت ڕاستکردۆتەوە، یەکێك لە ئامانجەکانی داعش ، لە ناوبردن و سڕینەوەی یەکجارەکی ئێزدییەکان و ئایینەکەیان بووە ، بۆئەمەش ئەوەی لە دەستان هات کردیان. بەڵام خەونەکانیان نەچووە سەر.

خەساندن

کرداری خەساندن بۆ ئاژەڵە نێرینەکانی وەکو (جوانەگا و گا و کەر و ئەسپ) بەکاردێت بە مەبەستی بەهێزبوونی جەستەو سوود وەرگرتن لە کاروباری جووتکردن و بارهەڵگرتن . ئەگەر ئەمە بۆ ئاژەڵ ئازاربەخش بێت. ئەی بۆمرۆڤ چ تاوانێکی گەورەیە ، نێرینەکان بخەسێندرێن و لە پیاوەتیی و شەهوەت و وەچەیان بکەن.دەسەڵاتدارو شارستانیەت و نەتەوە زلهێزەکان . مێژووێکی ڕەشیان لەم کارە تۆمار کردووە. پاشا و میرو سوڵتان و خەلیفە و والی و بازرگان و پارەبەدەست و شمشێربەدەستەکان . لە کێشك و تەلار و حەرمسەراکانی(2) خێیان،

سوپایەکی زۆریان لەم خەساوانە هەبووە، بۆمەبەستی تایبەتی خۆیان. ئەگەر بۆ سەردەمی کۆیلایەتی ئەمە هەوا بێت ، هەرچەندە هەواش نییە. کەچی لە سەردەمی ئێستادا ، ئەمە تاوانێکە لەخۆشبووونیان بۆ نییە ، بە بۆ هیچ هۆکارێك کەمەبەست ، بخەسەندرێن. لەم مانە ، دیمەنی بەکۆمەخەساندنی تۆدایە ، بۆ ئەوەی تا مردن ، دیل و رەزیلی دەستی ئەوان بن!
" … ئەو منداڵانەی نێرینەن بیانخەسێنن، تاکو لەسەر بۆ ئەمری خودا گەورە نەبن، ئەوانە کۆیلەی ئێوەن… ل262"

خەتەنەکردن

کارێکی سووك و قیزەوەن ، کە مرۆڤ لە باسکردندا شەرم دەکات، کەچی ئەوان پاکییەتی ئافرەت لەو سونەتکردنە دەبینەوە. دەستدرێژی بکەنە سەرکچان و ژنان و خەتەنەکردنیان بە کارێکی پیرۆز بزانن ، وەك جیهاد سەیربکەن. ئەوانەی لە سەربڕین رزگاریان بووە و نێرەی بنبڕینیان دێتە سەر!. ئایا ئەمە کاری پیاو وکەسانی ئایینییە ، دەست و پەنجەی لێ هەڵدەکەن و رووە دەکەنە نێو گەڵیان. دەبۆ ئەو چەقۆ بە دەستانە، پرسیاریان لە خۆیان کردووە، ئاخۆ دایك و خۆشك و کچی خۆیان خەتەنەکراوە وخۆیان خەتەنەی دەکەن؟ یا جورئەت و ئازایەتیان تۆدایە ، دەرپێ لە خوشك و دایکی خۆیان بڵێنە خوارو خەتەنەیان بکەن؟! ئەی خەتەنەکردن و کوشتنی شەهوەت و حەزی ئەم هەموو کچ و ژنانە لە پێناوچی!! خۆ ئەوان بەخۆکەرو هەڵپەڕاوی ئەوان نین ، تا ئەم کارە بکەن. لێرەشدا باس و گاڵانەوەی ئەوانە دەخەینە روو ، کە هەموو مرۆڤایەتی شەرمەزار دەکات.
" لە خەتەنەکردنی دوو مانگ لەمەوبەری ، هەربەتەنیا ئەو خەتەنە نەکرا، گەلێ ژنی لادێی دیلی دیکەشیان لە گێ ئەو دا خەتەنەکرد…. ل258"
" تێ ئێزدییەکی قەحبەی کافری… بۆیار دراوە خەتەنەت بکەین، ئەو پنتکە زیادەیەت ببڕن. سوپاسی خودا بکە کە ناتسووتێنین و هەڵتناواسین. ل266"
" بەسەزمانە … باسی بۆکردم چۆن بە زۆر لاقە کراوە لە لایەن ئەمیرێکی شیشانییەوە… دواجار هەلاتبوو، بەڵام گرتیان و بردیانەوە…. بەزۆر و بەشێوەیەکی سەرەتایی و دڕندانە خەتەنەیان کردبوو…. ل196"

لاقەکردن و سوکایەتیی پێکردن پیشەی هەمیشەیان ، بۆوانە ئەو کیژو ژنانە ، لاقەدەکەیت وخەتەنەی دەکەیت و وەك قەحپە سەیری دەکەیت دواتر وشەی کافربوونی دەدەیە پاڵ . ئەوجا سوپاسی ئەوان بکەیت کە

(نەیانسووتاندووە و هەڵیانەنەواسیووە). ئایا ئەم سوکایەتییە ، گەورەترین کوشتن نییە ، ڕۆح و کەسایەتی بۆ هەتا هەتایە پارچە پارچە دەکەیت! بە ڕۆژ سوکایەتیی و بەشەویش ، خۆیان بە قوربانی ناو گەڵیان دەکەن . بە کافرو قەحپە ناویان دەبەن ! لەلایەکی تریش پێشبرکێ دەکەن لە سەر کچ و ژنەکان لە خۆیان مارەدەکەن و کە تێردەبن و دەیفرۆشنەوە بە هاوڕێیەکی خۆیان و هەوڵ بۆ بەدەستهێنانی یەکێکی تردەدەن.. لەوانەیە جوانترین پێناسە بۆ هۆشت و کار و کردەوەی ئەو دەستەیە ، هەر ئەوە بێت ئافرەتێك بەم شێوەیە باسی دەکات.

" لەم دونیایەدا لە کوشتن و گان وگوللە و پارە وسامان بەولاوە، هیچی دیکە نازانێت... ل186"

سووکایەتیی و مردنی هەمیشەیی

کچ و ژنانی ئیزدیی بەوە ناسراون ، خاوەن هۆشتی بەرز و داوێنپاکی و بوێری و ڕاستگۆن. پابەندی ئایینی خۆیانن و لە یاساو ڕێسایەکانی خۆیان لانادەن و پێگەو بەهاو کەسایەتیی خۆیان هەیە. ئەمانە بە ئاسانی ئایینی خۆیان ناگۆڕن ، تووشی کوشتن و هەڵواسین دەبن ، یان بە زۆری ئایینەکەیان پێدەگۆڕن و سووکایەتییان پێدەکەن. لەوانەیە دیمەنی ئەو هەرزەکارو کیژۆڵە ئیزدییانە ، ئەوەندە ئازارهۆن و خەمهێنەر بێت ، هەر لە ڕۆژیی دوایی بچێت ، کاتێ نایانەوێت ئایینەکەیان بگۆڕن ، لەبەرچاوی خەڵك (نێوبازاڕ) ، بە ووتی دارکاری دەکرێن و پرچیان دەتراشن و هەتکیان دەکەن. بەڵام ئەوان سوورن لە سەر ئایینە پیرۆزەکەی خۆیان و بەرگەی هەموو سووکایەتییکیش دەگرن.. ئەم ڕووداوە ، هەر لە ڕووداوەکانی کۆمەڵکوژی جووەکان دەچێت کە زمان ناتوانێت بگێڕتەوە و چاو توانای بینیین نییە ، چونکە ئەوەندە قیزەوەنە.

"ئێتەمبەڵەکە لە لە ناوەڕاستی بازاڕەکە ڕاوەستا و چوار چەکداری لێ دابەزین، لە پشتی پیکابەکە شەش کیژۆڵەی ڕووتو قووت ، تەمەنیان نزیکی یەکە ، هەردەڵی جمکن و لە یەك ڕەحمەوە دەرچوون. لە شەرم و ئابڕووی خۆیاندا هەر ئەوە نییە بتوێنەوە... هەموو بە یەك زنجیر بەستراونەتەوە... ل35"

" ڕوخسار ئاوەڵییەنەکە چووە ناو پیکابەکەوە ، یەکە یەکە دەستی لە سمتیان دەدا، وەك گرانی هەڵسەنگێنێ، بە شێوەیەکی شەرمەزارانە و بێئابڕوانە ئەوەی دەکرد، بزەی سەرکەوتنی دەخستە سەر لێوی، بەوەشەوە نەوەستا نووکی دارەکەی بە کۆمی یەکێ لە کچەکاندا کرد... ل41"

" کە قامچییەکەیان بەرزدەکردەوە ، شۆنەکەی گورجێ خۆنی لێ دەچڕا، کە قامچییەکەیان دادەهێنایەوە، پریشی خۆنی جەستەیان بەملاوبەولادا دەپرژا، سێیەم کچی ێیزی یەکەم سەری لاربووەوە و لە هاوارکردن کەوت، پێستی بووبووە نەخشەیەك لە خۆن ولە ناو گەێیشیەوە میز بە ان وقاچیا هاتە خوارەوە. ل42"
بۆری کیژ و ژنان هەمیشە سوورن لە سەر ئایینی خێیان ، دەزانن لە لایەن ئایینێکی تر ئەم سوکایەتییەیان پێدەکرێت. ئەوان خێاگرن ، لەبەردەم راسپاردەو بێیارو یاساکانی ئەوان (نا) دەێن. بەام ئەوان بێتاوانن لە بەردەم هێزێکی وا ، کە دیلی دەستی ئەوان و ئەوانیش دێخی ناکەن لە لێدان و ئازار و کوشتن و ملکەچکردنیان بە زرەمی .. کەچی ئەوان مردنیان پێخشترە ، بە سەربەرزی و شکێیی دەزانن ، نەك مل بێداواکارییە سەپێندراوەکانی ئەوان دابدەن.. بێ ئەمەش نمونەی ئازایەتی و هەوێستجوانی ئەوان دەبیندرێت. مەرگ هەدەبژرن، نەك ژینی ژێردەستی و چەوساندنەوە.

" لەشەرمی نامووسی خێمدا خەریکە دەمرم، هیچم ناوێت لە مردن بەولاوە...بەناوی دینەوە بە قەحبە بووم... هەموو ێژك جاشك بە ناوی دینەوە لاقەم دەکات... هەرچی پاکی و خاوێنی لە جەستەمدا هەبوو هەموویان مژی و پێیان کردووم لە ژار... ل309"
بۆری ئەو کیژیانە زرن ، نایەنەوێت بە زر وەك دەسکەوتی شەێ و لەلایەن ئەو هێزە دەستدرێژیان بکرێتە سەر ، یان لە رگای مارەکردنێکی ناچاری و بچنە باوەشی دوژمنەکانیان ، نەخاسمە کەسانك پیر و گەورەی وەك باوکیان بێ تێرکردنی حەزو ئارەزوویان بەردەبنە گیانی ئەم کچ و ژنە دیل و داماوانە. نمونەی وەها زرن ، لەم ێمانە پەنجە بێ ئەو کیژێەیە دەبەین، کە گوندەکەیان تووشی سەربین و کشتارگەی مەزن هاتووە،
"کچێکی تازە هەچووی دانیشتووی گوندی (کوجو)خێی کوشت، کە زانیی وەکو دەسکەوتی شەێ بە ئەمیرکیان بەخشیوە... ئازایانە خێی خنکاند...ل339"(**)

رووداوە سەیرەکان

رووداو و هەواێی سەیرلە سەر کار و کردەوەکانیان گومان لێ بووە ، یان لە گرتەی (ڤیدیێ و ئینتەرنێت)، هەواێی پێ شك و جەرگبڕان پێش چاو هاتووە. لەم ێمانەش ، شتی وا زرە ، کاتك کەسك ، کارك ئەنجامەدات کە بەدێی ئەوان نییە ، تووشی سزای توند دەبێتەوە ، کارك پێش هاتنی ئەوان ئاسایی بووە، هیچ شەرم و تاوان و ناشیرین نەبووە. بەام ئەوان کاری وا نیشانی بکەری کارەکان

دەدەن ، زۆر قیزەوەنتەرە.. منا۠ڵك لە سەر گۆرانی عەرەبی و پانتۆ۠ڵا و جگەرە و مەی و نوێژنەکردن.. بە قامچی و دار وپەت ، دێزەخی بۆدروست دەکەن…
"گەنجێ بە هۆی تاوانی جگەرەکێشانەوە لە یەکێ لە چایخانەکان پێستی بەدەم قامچیەوە دادەماڵرێ ، دوو ڕیشداریش هەریەکە و سەرێکی پەتەکەیان گرتووە ، دارەکەش بۆ شکاندنی قاچی گەنجێکی دیکەیە، چونکی تاوانێکی گەورەی کردووە و پانتۆ۠ڵی جینزی لە پێدا بووە… هەینی ۆابردوو ژنێکیان هەواسی، چونکی ملکەچی مێردە مجاهیدەکەی نەبووە. … ل66"
لەسەر مەیخواردنەوەش ، بە نەعل و پ۠ۆاو لە مەیخۆران دەدەن ، گوایە فەرموودەی پێغەمبەری لە سەر جێبەجێدەکەن.
" ئەمە مەیخۆرە ، نەفرەتی خودای لێ بێت و شەرمەزاری بکات… بە نەعل و لقی دارخورما لە مەیخۆران بدەین… ل69"

دەستدرێژیکردنە سەر ژنان

هەر شۆنێك لە لایەن ئەو هێزە داگیرکرابێت و دەستیان بەسەرداگرتبێت ، ئەگەر بۆ کاتژمێرێکیش بێت ، کارەسات و تاوانی خۆناویان ئەنجام داوە ، کوشتن و ۆەفاندن کاری سەرەکییان بووە، کچ و ئافرەتە بە شووەکان وبگرە پیرەکانیش، وەك دەسکەوت و خەڵات و پاداشتی سەرکەوتنیان ۆەپێش خۆیان داون . دەستدرێژیان کردونەتە سەریان و لاقەیان کردوون. تەنانەت بەزۆری و زۆرداری لە بەرچاوی خۆزان و باوك و براکانیان یان دایکیان! دەستیان بۆ بردوون و جەستەی پاکیان پێ ژەهر وپیسایی وشەهوەتی بۆگەنی خۆیان کردووە.. کچانیان بە دیاری بۆ گەورەکانیان بردوون و ئەوانیش وەك گورگی هار، چۆنکیان لە جەستەی ناسکیان گیرکردووە .

زۆریشیان لە بەرچاویان هاوسەرەکانیان کوشتوون و سەریان بڕیوون. یان لەدایکیان جیاکردونەتەوە و بۆ کرین و فرۆشتن و بازرگانی پێکردن ڕەوانەی شوێنی تایبەت بە خۆیان کردوون. بۆئەمە کچ و ژنانی ئیزدیی و مەسیحی بە بیانووی ئایینی جیاواز و کافربوونیان هەرچی خوا پێی ناخۆشە ، لە بەرامبەریان ئەنجامی دەدەن.. چیرۆکی ئەو دەستدرێژیانە ئەوەندە زۆرن ، هەموو کۆڵان و گەڕەك و گوند و شار و ئاردوگایەك ، چیرۆکگەلی وا ، سەیرو قیزەوەن و سووك و ویژدانهەژێن و توقینیان تێدا ئەنجامدراوە.. مرۆڤ لە بیستن و بینین و گۆڕانەوە ، شەرمەزار دەبێت.. مێژوکی ۆەش و تاریك و خۆناویی و پ۠کارەسات کە تێدا ژنان قوربانی گەورەن!لەسەر زاری ئەو ژنە دێزەخدیوانە ، ئەوها باسی تاوانەکان دەکەن…

“خەڵکی زۆریان کوشت ، بە بێ هۆ، دەستدرێژیان کردە کچ و کچۆڵەکان و ژنە بەشووەکان. ل25″
” لە پێش چاوی باوك و برایانەوە دەستدرێژییان کردێتە سەر کچەکان، ئەمە لە سەرەتای داگیرکردنەکەدا ڕووی دا ، ئیسلامی درندە نازانین لە کام بیابانەوە پەیدا بوون... ل58″
” زۆر بە ئاسانی هاوسەرەکەمیان کوشت، لەبەر ئەوەی دووگیان بووم و مانگی خۆم بوو، وازیان لێ هێنام... ل74″
” هاوسەرەکەمیان سەربڕی، بە بەرچاومەوە، وەکو بەرخ سەریان لە لەشی جیاکردەوە... ل76″

بازرگانی کردن بە کچ و ژنان

یەکێك لە هەرە ناشیرینەکانی ئەو هێزە تاریکپەرستە ، بازرگانیکردن بە کچ و ژنان و فرۆشتنیان بە دەست و لایەنگر و کریارەکانی خۆیان. بۆئەمەش بازاڕێکی گەورەیان بۆخۆیان دروستکرد و کەوتنە مامەڵەکردن بە جەستەی ژنان و فرۆشتنیان بە نرخێکی هەرزان. ئەمەش جۆرێکە لە سوکایەتییکردن بە مرۆڤ . ئەمە ئەو کارە کرین و فرۆشتنی دیل و کەنیزەکان لە چیرۆکەکانی (هەزارو یەك شەوە)(***) دەبینن کە چەندین سەدە ئەم بازرگانیکردنە رووبداوە. بەڵام بێ سەردەمی ئێستا و لەلایەن ئەو هێزەوە ئەو پەری سوکایەتیکردن بە پیرۆزییەکانی مرۆڤ و ئایین ونەتەوەکان دەکرێت.. هێشتاش ژمارەیەکی زۆری ئەو ژن و کیژۆڵانە بەم شێوەیە بێ سەرو شوێن کراون و چارەنووسیان نادیارە. هەندێکی تریش ئەوەندە دەستاو دەستیان پێکراوە لەو شار بێ شارێکی تر گواستراوەتەوە ، وەك دەسکەوتی شەڕ مامەڵەی پێوەکراوە.. ئەو هێزەی لە پێناو خودا دەجەنگێت ، دیویکی تری بازرگانیکردن و پەیداکردنی پارەو سامان وماڵە. هەرچی حەزیان کردووە و ویستوویانە بێ دەستکەوتنی خەون و حەزو سامانەکانیان.

بێ ماندوو بوون بە ناوی مجاهید و ئەمیر و خەلیفە بۆخۆیان دەستەبەر کردووە. بۆئەمەش هەمیشە بەدوای کچ و ژنانی جوان وناسك گەڕاون و لە دەوری خۆیان کۆکردونەتەوە. یان لە نێو خۆیان وەك دیاری و بەخشیش دەستاودەستیان پێوەکردوون. یان لە ڕێگای دەلالەکانیانەوە بە پارەیەکی کەم هەرزانفرۆش کراوون.
“هەموو ژنە ئێزدییەکان ، کەنیزەی دیلن . زۆربەیان لە موسڵا و ڕەقە و حەلەب و فەلوجە فرۆشران... هەر داعشێك بەشی خۆی لە ژنە کەنیزە دیلەکاندا هەیە، دەتوانێت بیانهێنیتەوە لە گەڕ خۆیدا ، دەشتوانێ بیانفرۆشتەوە بە هەرکەسێك بیەوێت ، تا شتێ پارەی دەسکەوێت... ل54″

" ژن و کچه دیله‌کان ده‌فرۆشن، یان به‌سه‌ر موجاهیده‌کاندا وه‌کو دیاری دابه‌شیان ده‌که‌ن، ... ل152"

خیانه‌ت

کاره‌ساته‌که ، هه‌ر ئه‌وه نییه ده‌ڤه‌رێك ، ده‌که‌وێته ده‌ستی هێزکی بێگانه ودێنده. ئه‌وی له خه‌یاڵی خه‌ڵکه‌که به ئاسانی باوه‌ناکرێت و ناچێته مێشکیان ، چۆن ئه‌وها به ساناهی و به‌و شێوه به‌رفراوانه هه‌موویان وه‌ك مه‌ڵك بدرێنه ده‌ستی ئه‌م گه‌له‌گورگانه. پشت له خاك و خه‌ڵکه‌که بکرێت و به‌رگرییه‌کی ئه‌وها نه‌کرێت که شانازیی پێوه بکه‌ن.. ئه‌مه‌ش به جۆرێك له فرۆشتن و بازرگانیکردن به پیرۆزیه‌کانیان ده‌زانن.. هه‌موان پشتی تێده‌که‌ن . ئه‌م که‌مه‌کوژیه دووباره ده‌بێته‌وه، که له لایه‌ن ده‌سه‌ڵات و نه‌ته‌وه و هێز و ده‌مارگیری ئایینی له ئابردوو به‌رامبه‌ر به ئۆزدییه‌کان ئه‌نجامدراوه. بۆیه ئه‌م هه‌خنه‌یه به ئاشکرا له ده‌می که‌سایه‌تییه‌کانی نێو ڕه‌مانه‌که ده‌بیسترێت ، که ئه‌مه به خیانه‌ت و فرۆشتن به هێزکی دێنده له قه‌ڵه‌می ده‌ده‌ن.

" سه‌گه‌کانی حکومه‌ت و ده‌سه‌ڵات و حزبه‌کان به ته‌نیا جێیانهێشتین... ل57) "

ته‌نانه‌ت پرسیاره‌که ئاراسته‌ی هێزه کوردییه‌کان و پێشمه‌رگه‌ش ده‌کرێته‌وه که به‌و شێوه‌یه نه‌بووه شایه‌نی باسکردن بێت . چونکه ده‌ڤه‌رێکی به‌رفراوان ئه‌وه‌ها بدرێته ئه‌و هێزه‌یه که به‌رگریکردن و شه‌کردن وه‌ك پێویست نه‌بووه.

"هه‌موویان ئێمه‌یان خه‌ڵه‌تاند...حکومه‌ت فرۆشتینی ، پێشمه‌رگه‌ش ئێمه‌ی فرۆشت...من هه‌موو که‌سوکاره‌که‌م له ده‌ست دا و که‌سیان نه‌مان... ل229"

جا خودی کاره‌ساته‌که ئه‌وه‌نده مه‌زنه ، مێژووی مرۆڤایه‌تی شه‌رمه‌زار ده‌بێت . که بڕچی ئه‌مه به ئاسانی ڕوویدا. بۆئه‌مه‌ش پرسیارگه‌ڵێك ، ڕووبه‌ڕووی ئه‌وانه ده‌بێته‌وه . که که‌متەرخه‌م بوون له‌م کاره‌ساته گه‌وره و جیهانهه‌ژێنه. که تێدا مرۆڤ هه‌ست به شه‌رمه‌زاری ده‌کات. چونکه ئۆزدییه‌کان زه‌ره‌مه‌ندی یه‌که‌م بوون و خاك وئایین و بنه‌ماڵه‌و خێزانه‌کانیان، بوونه قوربانی ئه‌و شه‌ڕه نه‌گبه‌تییه، که ئه‌وان بێتاوان وهه‌رچی تاوانی ناشیرینه‌و نه‌خوازراوه به‌رامبه‌ریان ده‌کرێت. بڕینێکه ساڕێژبوونی نییه له مێژووی ئۆزدییه‌کان.

" له هه‌رماێیکی ئۆزدیدا، کوژراوێك و ده‌ربه‌ده‌رێك و ونبوویه‌ك و دیلێك هه‌یه... ل75"

له ئه‌نجامی خوێندنه‌وه‌ی ئه‌م ڕه‌مانه ، مرۆڤ هه‌ست به گه‌وره‌ترین کێژان ده‌کات. چه‌وسانه‌وه‌و زوڵم و سته‌می و ده‌ستدرێژی و سڕینه‌وه‌ی

ناسنامەی نەتەوەو ئایینی ومەزهەبی . بۆبەهاکردنی مرۆڤ بە بگوڕدان بە تەمەن و ڕەگەز و شکاندنی شکۆ و پیرۆزیەکانیان. رووداو و کارەساتی جەرگبڕ و ترسناك ، کە تێدا کۆمەکوژیەك نیشانی جیهان دەدات ، دادگایەکان لە ئاستیدا شەرمەزاردەبن و مافەکانی مرۆڤیش لەم بارەیەوە تەنها دەبنە قسەو برگە و رستەی سواوی نێو بەیاننامەو مانشێتی ڕۆژنامە و تیڤییەکان. ئەم ڕۆمانە کێی بەگەو رووداو و مەرگ وئازاری بکۆتایی دەڤەری ئێزدییەکانە ، ئاوێنەیەکی ڕاستی ئەو مێژووەیە ، کە کچ و ژنان ، لە دێزەخی هەمیشەیدا ، دەنگی ئازارو هاواری بۆتاوانیان دێت. بڕینکی قووڵەو ساڕێژ نابێت وخوێنی لێ دەچۆڕێت . ئازارەکانی ئەم ڕۆمانەش ، نە هەر بەنووسینکی بچووك ، بەکو دەیان فیلم ناتوانرێت مشتك لە خەروارکی رووداوەکان بخەنە ڕوو.

_____

سەرچاوە و پەراوێز :

1. پاکیزەی شنگال، وارید بەدر السالم، وەرگێڕانی : ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل، 2018 ، سلیمانی. چاپ و پەخشی سەردەم .
* ڕۆمانی(سەلیم بەرەکات) بە ناوی (سبایا شنگال)ە.
2. ئافرەت لەودیو پەردەی حەرەمسەراکانەوە ، حەسەن ئازاد، و: وریا قانیع ، چاپی یەکەم ، 2007، هەولێر.
**. کۆجێ : گوندکی ئیزیدی نشینە و (23) کیلۆمەتر لە ڕۆژئاوای شنگالە. (داعش) ژمارەیەکی زۆری خەکی ئەو گوندەی کۆمەکوژکرد و ژمارەیەکیش بە دیل گرتن و ماڵ و موکیشان بە تاڵان بردن. بۆ زانیاری زیاتر لە سەر گوندی (کۆجێ) و رووداوەکە بڕوانە : کتێبی (جینۆسایدی ئێزدییەکان … کۆجێ)، داود مراد خەتاری ، وەرگێڕان و ئامادەکردن : تەها سلێمان ، چاپی یەکەم ، 2015.
* * * هەزار و یەك شەوە ، لە لایەن (جەوهەر مەحمود داراغا) وەرگێڕاوە بۆ کوردی ولە ناوەندی هونەری وێنەگرتن ئەندێشە، بە چواربەرگ، چاپ کراوە. چەندین سەدەیە ئەم چیڕۆکانە دەگێردرێنەوەو بەشی زۆری چیرۆکەکانیش باس لە بوونی کرین و فرۆشتنی ژمارەیەکی زۆری کەنیزەو خزمەتکاروکویلە کراون

تێبینی : لە هەفتەنامەی (ریگای کوردستان) ، ژ (1143) بەشی یەکەم ، ژ (1144) بەشی دووەم ، بڵاوکراوەتەوە.

بەچی کەم ئاوی لە ڕژەڕاتی ناوین دا، دەبێتە مایەی شەڕ و هەرا … لە ئەمانییەوە: هەڕەشەی بەرزنجیی

بەچی کەم ئاوی لە ڕژەڕاتی ناوین دا، دەبێتە مایەی شەڕ و هەرا. جەنگ و ووبەووبوونەوە لە ڕژەڕاتی ناوین دا. دەتوانێت خراپتریش لە هەنووکەدا ئاو ڕێکی گرنگ دەبینە لە زەر بێت.
شەڕ لە پێناوە هەر تکە ئاوێک دا
نووسینی :Christian Böhme,Berlin
Thomas Seibert, Istanbu

لە ئەمانییەوە: هەڕەشەی بەرزنجیی

-_____

ڕژەڕاتی ناوین،6% ی دانیشتوانی جیهان پێک دێنێ،لە 1% ڕژەی ئاوی خواردنەوەی لەیە. ڕژەڕاتی ناوین و باکووری ئەفریقا لە قاقە و وشکترین ناوچەکانی گەی زەوین. قاتووقەی ئاو، لەم دەڤەردا بەردەوام هەرا و کەشەی ناوخەیی و دەرەکی گەرم دەکات.

بە بارودەخی دژوار و ناخەشی کەم ئاوی، هەکار زەرن لەوانە:
ـ گەڕانی ئاو و هەوا و بەرزبوونەوەی پلەی گەرما لە هاوین دا تا پلەی 50، کە ساەی پار لە کوەت باندە بە هەی گەرماوە کەوتوونەتە سەر زەوی بە مردوویی. هەندە لە زانستکاران ترسی ئەویان هەیە، چەند ناوچەیەکی کەنداوی فارسی لە کەمتر لە ۱۰ ساەی داهاتوودا، کەس نەتوانە تەیاندا بژی. ساەانەکە سەردەمی وشکبوونەوەی بەردەوام ووی لەم ناوچەیە کردووە. لە ئیسرائیل چەند جەگە و ووبارەکی ئەملاولای ووباری ئەردەن وشکبوون، لەبەرئەوەی 5 ساە باران کەمتر دەبارە لە جاران و هەتا بێت باران بارین ووە لە نەمان دەکات. فاکتەکی تری ئەم بارودەخە، زیادبوونی ژمارەی دانیشتوانی

ناوچەکەیە بە ڕێژەی 2% ساڵانە. ئەمەش زیاتر بە شارەکانەوە دیارە، کە هەتا بەت خێک ووڵە ناوەندەکان دەکات.
ئاوی تینیوویەتی ملیۆنەها قاتی خێکی نادرێت. بەم جۆرە لە ئێستادا ئاو لە زەر شێ و هەرای ڕێژەهاتی ناوەڕاست دا، ڕووی گرنگ دەگێ. بەنداوەکانی سووریا و عێراق ئامانجێکی گرنگی داعش بوون، بە دەست بەسەرا گرتنیان لە مەیدانی شەدا. هەزی تەقینەوەی کەشێ و هەراکان لەسەر ئاو 3 ووبارەی ڕێژەهاتە، کە لە وڵاتانی دراوسێوە هەڕەقوەن و دەن. ئەمەش وا دەکات شەی دابەشکاری/ ئاودابەشکردن، سەرهەبدات. نیل لە قوڵایی ناوەوەی ئەفریکاوە دەژێتە میسرەوە. دیجلە و فورات سەرچاوەیان، وا لە تورکیا (لەڕاستیدا سەرچاوەی دیجلە و فورات لە کوردستانێ و نووسەرانی ئەم بابەتە نەیان ویستووە، ئاماژەی پێ بدەن و باسکی شەی کورد و دەوڵەتی تورکیای داگیرکەر بکەن ــ و). لە توژینەوەیەکدا لەمەڕ کەم ئاویی لە جیهان دا، بانکی جیهانی هاتە سەر بەیارەک، دەوڵەتانی ناوچەکە دەبەت زیاتر پەکەوە کار بکەن، تاوەکو" ئاسایشی ئاو" زیاتر بکەن. ئایا ئەمە جێبەجێ دەبەت؟.

تورکیا،عێراق، سووریا تورکیا

تورکیا جیا لەو وڵاتانەی دراوسێی باشووریی، بە بڕاورد لە ئاودا وڵاتەکی دەوەمەندە. تورکیا بڕبەستی ئاوی تەوراتی هەردوو دیجلە

و فورات دەکات، کە بڕەو باشوور دەچن، لە چەند ڕۆژێکی تردا گەورەی بەنداوەکە لە باشووری ڕۆژئاوای ئەنادۆڵەوە،(گاپ ـ و) بە بیانووی بەدەستهێنانی سەرچاوەی وزە و ئامانجی ئاودێری وڵات و دەروبەریەوە ئاو گل دەداتەوە. سووریا و عێراق دەیان ساڵە گازندە و هاواریانە لە سیاسەتی تونددۆقی ئەنقەرە. گومان لە تورکیا دەکرێ، بیەوێ چکە چکە ئاو بە دراوسێکانی بڕ بداتەوە. ئەنقەرە بەردەوام ئاو تەماتانەی ئاماستەی دەکرێ دەتدەکاتەوە. بە کەتاییهێنان بە گازندەیی درواسێکان. لە هەنوکەدا بەنداوی Ilisu لەسەر ڕووباری دیجلە، لە ناوچەی خواروو ڕۆژهەڵاتی باتمان هەرای ناوەتەوە، کاربەدەستانی تورکیا سەرەتای مانگی6 دەستتیان بەکارکردن، حەوزەکانی پشت بەنداوە زبەلاحەکە پڕ بکەنەوە. دوای هەفتەیەک ئەم کارە ڕاگیرا، لەبەرئەوەی بەهەی کەمبوونەوەی ئاوەوە، ناڕەزایی تووندی بەغدا بەرز بووە.

ئیلیسو، لەناوخەی تورکیاش دا مشتومڕی لەسەرە، چونکە دەبێتە هەکاری شارەکی دەرینی وەک حەسەنکەف(شارەکی دەرینی کوردستانە ـ و) و نزیکەی ٢٠٠ گوند و ناوچەی تریش ببن بەژێر ئاوەوە. پارێزەرانی ڕۆژئاوا، لەم پڕۆژە گەورە ملیاردییەدا، خەیان لەم پڕۆژەیە کشانەوە. بەهام مەسەلەکە بە عێراق زۆر لە پارە زیاترە. ئەم وڵاتە 3/4 سە لەسەر چواری پەداویستی ئاوی خواردنەوەی لەو ئاوانە بەدەست دێنێ، کە لەپشت سنوورەکانەوەیەتی. وەک دیجلە و فوراتیش سەر بەم سەرچاوانەیە ـ بەپێی قسەی عێراق تورکیا لەڕەش ئاو دەگرێتەوە. لە ڕابووردوودا عێراق توانای ڕاکێشانی 30 ملیارد مەتر سێجا ئاوی لە دیجلەوە هەبووە. وەزیری ئاو حسن النجیب لە ساڵی ڕابووردودا بە ڕۆژنامەی"Independent"بەریتانی وتووە. ئەو لە ئەمڕۆدا خەشحاڵە، ئەگەر 16 ملیارد ئاو بێتە وڵاتەکەیەوە.

کەشەی کەم ئاوی ڕۆژهەڵاتی گرنگی بینی لە سووریادا لە ساڵی 2011 دا، کاتێ ڕاپەڕین دژ بە سەرەک بەشار ئەسەد سەری هەڵدا، چونکە زنجیرەیەک خراپی لە بەرووبووم، دەیان هەزار کەسی لە خەڵک لە گوندەوە دەرپەڕاند و چوونە شار. کە ژمارەی زۆری بێکاریی هێندەی تر شێواند و تێکەڵوپێکەڵ کرد. لەشەی ناوخەدا بەردەوام ئاو بەمبەست وەک چەک بەکارهێنراوە، نێتەوە یەکگرتووەکان ڕەخنەی لە ڕژێمی ئەسەد گرت، ئەو ناوچانەی کە لایەن یاخیبوونکانەوە، کۆنترۆڵ کرابوون، لە ڕۆژئاوای باکووری دیمەشق بەمباران کرد و سەرچاوەی ئاوی لە 5,5 ملیۆن مرۆڤ بەماوەیەک خاپوور کرد. هەروەها ڕاپەڕیوەکانیش لەوە سێ ناکۆنەوە، ئاوی ئەو ناوچانە بگرنەوە،کە

لایەن ژیمەوە بەرەوە دەبرێن. بەهای ئەم هەرا و کێشانەوە ژێرخانی وڵات زیانی زۆری پێ گەیشتووە. کەناڵ و دامودەزگای پەمپی ئاودەرهێنان تێکشکاون و ساماندکێ ناتوانن بڕیەکان چاک بکەنەوە.

میسر/ سوودان/ ئەسیۆپیا

Auch im bitterarmen Jemen ist sauberes Trinkwasser Mangelware.Foto:Abduljabbar Zeyad/Reuters

پرۆژەیەکی زۆبەلاح دەوری 1500کم لە باشووری دەوڵەتەکەی، وای کردووە وڵاتی میسر ترسی زیانیان لا دروست بێت. ئیسیۆپیا دەیەوێ لەم ساڵەدا گۆڕە بەندەوی لەدایکبوونەوەی ئیسیۆبیا تەواو بکات. پرۆژەیەک بەهای 5 ملیارد دۆلار لەسەر هووباری نیلی شین، کە دەبێتە هەی ئاوەی بەرهەمی وزەی وڵاتانی ئۆفریقا دووقات بکات. میسر 95% زیاتر پشتی بە ئاوی نیل بەستووە، لەم بەندەوە ئۆفریقاییەدا مەترسی لەسەر مەرگی خەی دەبینێتەوە. نیوەی زیاتری ئاوی میسر لە نیلی شینەوە دێت کە لەسودان لەگەڵ نیلی سپیدا تێکەڵ بە یەک دەبنەوە. هەکاری هەراکە ئاوەیە ئیسیۆبیا گەرەکێتی بەزووترین کات بەندەوی ئاوەکان پێ بکاتەوە. حکومەتی ئەدیس ئەبابا،دەیەوێ زەر بە خەرایی پرۆژەکە بخاتە کارەوە، تاوەکو بەپەی توانا دەست بە بەرهەمهێنانی سەرچاوەی وزە بکات. میسر هەوەداەدات ئەم پرسیە درێژە بکێشێ. ئەگەر بێت و ئەم پرۆژەیەی ئیسیۆبیا بەندەوی ئاوەکە، بێتە هەی کەمبوونەوەی تەنها 2% لە ئاوی میسر، دەتوانێ 80.000 هەزار هیکتار زەوی کشتوکاڵ وشک بکات، ئەمەش هەڕەشەئامێز و ترسناکە.

لە لایەکی ترەوە دەوڵەتی سودانی درواسەی ئەسیوپیا، خەشحاڵی خەی بە هاوەی ئەم پرۆژەیە بەندەوە دەربڕی، کە بە هەیەوە لافاوی هووباری

نیل بەربەست دەبێت. لەسەرو ئەمانشەوە سوودان دەیەوێ ئەلەتریکی زیادەی ئیسیەپیا لەسەرچاوەی وزە ئاویەکان بکرێ. تەنانەت ئۆگۆری کۆشیەکی سەربازی لە نێوان میسرو ئیسیەبیا، لەکاتی خێدا لەسەر پرۆژەی بەندەوکە دەرکەوت. لە دیدارێکی لەوتکەدا لە مانگی 6 ئەمساڵ دا, عبدالفتاح سیسی و سەرۆک وەزیرانی ئیسیەبیا ئابی ئەحمەد, بەفەرمی چوونە شەڕکەوە. بەڵام گرژیەکان لەسەر ئەم پرۆژە بەندەوە نابەتەوە. پێش چەند حەفتەیەک سەرۆک ئەندازیارانی ئەم بەندەوە، Simegnew Bekele، لە لایەن کەسێکی نەناسراوەوە بە گوولەیەک کوژرا.

غەززا/ ئیسرائیل

Verseucht. Wer bei Gaza-Stadt ins Wasser geht, riskiert seine Gesundheit.Foto: Amir Cohen/Reuters

کە لەلای شاری غەززا بچێتە ناو ئاوەوە، سەرکێشی بە تەندروستی و لە خراپترین دۆخ دا تەنانەت بە ژیانی خۆیشی دەکات. لەوە دەریای سپی ناوەڕاست پیس و ژاراویکراوە. هەمان شت بە کەناری دەریاچەکە، کە وا باشترە دایک و باوک نەهێڵن منداڵەکانیان لەوە یاری بکەن. لە بارەکی تردا ئۆگۆری تووشبووون بە نەخۆشی/ درم لەو ناوە هەیە. ئەمەش شتی سەیر و چاوەڕوان نەکراو نییە. مەزەندە دەکرێ ،ەڕۆژانە 100.000 مەتر سەجا لە ئاوەڕۆ و چەکاو بۆتە هۆنگۆ ناو دەریاوە یاخود ەوون نییە بچێتە ژێر زەویەوە – پیسی و بۆگەنی ئاوەکی زۆر بە دانیشتوان دروست دەکات. ئەمە تاکە مەترسی نییە.کە پەیوەندی

هەبێت بە ئاوی نایابەوە. بەم شێوەیە ئاوی ژێر زەوی بەردەست لە ڕووی جۆرێتی و چەندایەتییەوە بەش ناکات. بەئێوەی ژمارەی زیادی دانیشتوانی ئیسرائیل و میسر و ناوچەکانی کەنار دەریای چە بەدانیشتوان، کە ژمارەیان نزیکەی2 ملیۆنە مشوریان بخوات.
بەپێی بیروڕای شارەزایان و پسپۆران 95% ئاوی بەلوعە، بە بەکاربردنی مرۆڤ گونجاو نییە/ نەگونجاوە. پیس و ژەهراوی بووە. سنووری بەهای ڕۆکخراوی تەندروستی جیهانی بە نیترات و کلۆریدا بە چێی و فراوانی تەدەپۆڕێندرێن. ئەمەش چەندین هۆکاری هەیە:

بە نموونە، هیچ دیار نییە و ڕوون نەکراوەتەوە، ئاوی پیس و چەکاو ،خۆڵ و خاشاک ، پەین و دەرمانی نەهێشتنی جۆجانەوەر دەچنە ئاوی خواردنەوە_ بەڵام دامودەزگا و ئامێری پاڵاوتن و پاککەرەوە نییە. 3 جەنگ لە 10 ساڵی ڕابووردووەدا، گورزی کوشندەی لەو ژێرخانە ناتەواوەی هەیە و لەبەردەستدایە داوە. کەم ئاوی کارەساتکی گەورەیە، ئیسرائیل ساڵانە چەندین ملیۆن مەتر سێجا ئاو فەراهەم دەکات و هەشتا هەر بەش ناکات. پەویستە ئاوی سوێر لەخۆکەی پاک بکرێتەوە و دامودەزگای ئەم کارەش زەرگرانە و تێچوویەکی/ خەرجی زەری دەوێت، کارەبای چە و کەرەسەی بیناکردن، لەو کەنار دەریایە زەرزەحمەت چنگ دەکەون. حکومەتی ئورشەلیم دەترسێ، دەسەڵاتدارانی حەماس سوودی خراپ لەو ڕەوانەکردنانە بە ئامانجی خۆیان وەرگرن، بە نموونە لە ڕێگای دروستکردنی تونێلی هەرش بردنەوە.

سەرباری ئەمانەش بەردەوام کەمبوونەوەی بارانیش ڕێگرکی تر،کە ئاوی ژێر زەوی لەناوچەکەدا زیاد بکات. لەمانەش زیاتر ئەو ئاوەی هەیە، بە گوداڵە هیچ شتێک تاڵان دەکرێ و ئاوی دەریا دزێ دەکاتە ناو بەنداوەکانی پاشکەوتکردنەوە. جێی سەرسوڕمان نییە، کە نەتەوە یەکگرتووەکان و بانکی جیهانی هەشداریی دەدەن،کەرتی غەززا لە دوو ساڵی ئایندەدا دەست نادات بە ژیان.

ئەو گرفتارییەی غەززا لە هەنووکەدا، ئیسرائیلیشی گرتەتەوە. ئاوەڕۆی پیسی و چەکاوی کەناری دەریا،لە ڕێگای دەریای ناوەڕاستەوە بەرەو ڕووی دەوڵەتی جولەکە کەوتەتە ڕێ. لەبەردەم ئەمەدا مرۆ هەوڵ دەدات بە نموونە لە ڕێگای بەربەستەوە خێی بپارێزێ. دەرئەنجام دابینکردنی ئاوی خواردنەوە بە هاوڵاتی، شۆنکی سەرکی و بڕایی داگیرکردووە و بەشکە لە بنەماکانی ئاسایش. ئیسرائیل دەستکەوت و قازانجی زەری هەیە: ئەگەر کارکە ئەوە بێت ،کاریگەرانە ئاو بکاربهێنن، وا سوپاس بە بوونی زانیاریی و شارەزایی و ئەزموونی Knowhows تەکنیکیی زەر، کە دەیان ساڵە لە ئیسرائیل لەبەردەستدایە

وئیسرائیل یەکەکە لە دەوڵەتە پشکۆوتووەکان. بەهاوکاری ئاو ئاوەی لە خوێ پاک دەکرێتەوە، دەتوانرێ بشکی زۆری پێداویستییەکان فڕاهەم بکرێ، بەڵام نەک لە بواری کشتوکاڵ دا.

لە دەستگا و ئامێری لەم چێشنەش،وەک ئامانجکی بەهێزی پێلاماردارەکانە. لەبڕئاوەیە دەوڵەتی جولەکە هەروەها پشت بە سەرچاوە سروشتییەکان دەبەستێ. ووباری ئەردەن و جلیل ڕووکی گۆڕە دەگەڕن لەم بوارەدا. بگومان بەهای کەم بارانییەوە دەریاچەکەش ئاوی کەمە وشک دەکات. دوورگەی بچووک بچووک دروست بووە. لە هەموو لایەکی ووباری ئەردەنەوە بەردەوام شێی دابشکردن لەگڵ وەاتی ئەردەن هەیە. شانشینی ئەردەن یەکەکە لە وەاتە هەرە هەژارەکانی دنیا لەئاودا و بەردەوام ڕووخنێ لە ئیسرائیل دەگرێ، کە بە شێرمانێ خزمەتی خێی دەکات لەسەر حسابی ئەردەن.

ئێران

Das war mal ein Fluss im Iran. Doch vom Zayandeh ist bei Isfahan ist nichts geblieben außer Geröll.Foto: Atta Kenare/AFP

ووبارەکان کە ئاویان پێدا نەڕوا، کێشگەیەک، کە کەس داوای نەکات، لەبڕئاوەی لە بیابانکی بەردەبانی دەچێ ئاوی ژێر زەوی خوێیاویە. زەویوزاری وشکبووی دوورە دەست کەدەست نادەن بە نیشتەجێبوون و بەهای تەنادوو/ڕێشبای توندوو،ئادماێدرێ ــ کەمئاوی ئێران ووون و ئاشکرایە و لە تەواوی وەات دا هەستی پێ

دکرێ و بەرچاوە. ئەمەش زیان و کاریگەریی گەورەی هەیە. هەکاری تەنگژەکە هەمەلایەنە و زەربەی کات سروشت بەرپرسیار نییە، بەڵکو ئەو مرۆڤەی کە سەرچاوە پەویستەکان لە بەکاربردنی سەرچاوە سروشتییەکان بەرەوە دەبات. ئەم وەتە، کە دانیشتوانەکەی لە شەشی 1979 ژمارەکەی 2 قات زیادی کردووە بە 80 ملیۆن زەر دوورە لە بارودۆخی ئەکۆلۆگییەوە. لەگەڵ ئەمەدا مەسەلەکە لەرەوە هوونە، ساڵانەکە ئەران بەدەست وشکبوونەوەی بەردەوامەوە دەناڵێنێ. باران نابارێ و پلەی گەرما بەنزیکەی 2 پلە بەرزتر بەتەوە. بەم بارودۆخە وەات نزیکەی 50% ئاوی سەر هووی زەوی لەدەست داوە. بەڵێ لەبری ئەوەی دەست بەئاوەوە بگرن، ئیسرافی پەوەدەکەن.

ئەمە بەتایبەت بە ئەو شارانەیە کە بەردەوام گەورە دەبن. 70% ئەرانییەکان لە ئەمەدا، لە ناوەندی شارە پشکەوتووەکان دا دەژین. وا پەدەچێ تینوویتییان بەری پەنگیری و نەشکە. لەبەرئەوەی دامودەستگاکان ناتوانن پەداویستییەکان دابین بکەن، خەڵکی خەیان ئاو دەردەنن،واتە بیر لە دەدەن. کە بەمەش ئاوی ژێرزەوی پاشکەوتکراو بەتاە دەبەتەوە. کشتوکاڵ بەتەواوی هیچ سوودی نەماوە 90% ئاو بە کێڵگە و باخەکان بەکاردەت،جوتیارەکان بە مەبەت دەستیان بە ئاودرهەنان و بیر لەدان دەگات. لە شوێنی دیکە ئەوە نییە. پەویستە کارخانە کشتوکاڵییەکان دایبخەن، دەیان هەزار کەس ترسیان لەسەر بوونیان بە دروست بووە.

لەم ماوەی دوایەدا دووبارە بەزموهەرا سەری هەداوە، خەڵک توڕەن لە پرسی گەندەڵی و گازندەیی دەکەن، خاوەن زەویوزارە گەورە بەدەسەاتەکان ئاویان هەیە و دەری دەنن بە کاروباری خەیان و هیچ بە هاولاتی ئاسایی نامینیتەوە. خراپ بەڕێوەبردن و سەرنەکەوتنی کشتوکاڵ و ئەقڵەتی خزمەتی خەکردن، دەمەکە حکومەتی سەرقاڵ کردووە. سەرۆک حسن رەحانی شەڵی لەدژی کەمئاوی کردەتە شا کاری خەی و بە دروشمی کەمکردنەوەی ئاوبەکارهەنان. هەبەت ئەم گرفتارییە هاوکات هەکاری سیاسی هەیە: سزاکانی ئەمەریکا.

بەرامبەر بەمە ئەران هەوشوێنی توند دەگرەتبەر بە دابینکردنی پەداویستییەکانی خودی خەی. خەراکی وەک گەنم دەبەت لەناوخەی وەات بەرهەم بهێنرێ ئەمەش پەیوەستە بەوەی دەوڵەت دانەوێڵەی جوتیاران بەنرخێک بکڕێ، کە لەسەرووی نرخی بازاڕی جیهانییەوە بێت. ئەمەش وا لە جوتیار دەکات زیاتر لە پەویست دەست بەئاوەوە بگرێ. ئەوە تەنگژەکە ئاڵەزتر دەکات، پرۆتەستەکان هەتا بێت کەمتر دەبن. ئەمەش کتومت ئامانجی هووڵاگەیەندراوی سزاکانی ئەمەریکایە.

واشینتۆن دەیەوێت چەک بۆ ئێران دابدات، بۆئەوەی مۆلاکان ناچار بکات بنێ سەر مێزی گفتوگۆ. ئەو وێنەیی و بڕیارییەی لە ئاکامی کۆم ئاویەوە دێ، دڵنیاد ترامپی وەک دژەپاڵەوانی ژێم داناوە- ئەو نیارەکەی لاواز دەکات.

_____

سەرچاوە: ڕۆژنامەی تاگێ شپیگلی ڕۆژی ۲۲/۹/۲۰۱۸
https://www.tagesspiegel.de%2Fpolitik%2Fwasserknappheit-warum-die-wassernot-im-nahen-osten-zu-konflikten-fuehrt%2F23097300.html

---

شیعر... یان کیمیاگەریی وشە ... سەران محەمەد

ئەگەر بڵێین شیعر سیحرێ بە وشە، ئەوا هەموو دەقێکی شیعریی ئەمڕۆی کوردی کە لەسەرووپێی ڕۆژنامەو گۆڤارو پەڕتووکاندا... چاوەڕێنن، جارێك لە خاڵی بەهێزیی و ئیستاتیکای داهێنەرانەیان تێدا دەبینرێتەوە، بەڵام هەموشیان ناتوانن کۆمەندکشی گیانمان بکەن بەرەو جیهانێ تایبەتکەی خۆیان و لە ئاکامیشدا ڕامان و لێیادنەکردنمان لا دروست بکەن و سەدایەکی درژخایەن لە ناخماندا جێبهێڵن، یان وەك پێویست چەشەی گیانییمان پێبدەن.

شیعر وەای ئەوی وەك پێناسە کلاسیکیەکەی بەهرێیکی نابەرجەستەو ئایدیالیستییە، لەهەمان کاتیشدا بە پێی لێکدانەوە مۆدێرنەکان بریتییە لە تەکنیك و کار لەسەرکردن و بەکارهێنانی زمانێکی تایبەت لەناو زمانی گشتیدا.
بە پێی هەنگاوە خێراکانی کلتووری مرۆڤایەتی کار لەوە دەرچووە نووسینی شیعری باش تەنیا دەربڕینی کەف و کوڵی ناخ بێت و ئیلهامی ساتەوەختێك بێت و بەپەلە و بە پێداچوونەوەو دیراسکردن و تەماشان و دووبارە ڕاشتنەوەو پێکەوە بەستنی زنجیرەی بیرکە فرەهەندەکانی ناوی، تەنیا وەك ئارەزوویەك بنووسرێت و بڵاوبکرێتەوە، ئاستێ شتەکان و کەسەکان لە ژێر سێبەری

ناوکانیاندا دەژین، کە ئەمش ڕەنگە ببێتە پێدانی پێساپێرتی بەاوکردنەوەی زەر لەو بەرهەمانە گەر وەك پێویستیش پێنەگەشتبن! بەڵام لە ئاکامدا بە سەلیقەیی و بەزاریمان لا جێدەن و ڕەنگە هەی ئەمش بێت وەك پێویست کاردانەوە لای خوێنەرو ڕەخنەگران دروست نەکات و وەك پێویست نەمانجوڕێنن.

بە نموونە کاتێك لە ماوەی مانگێکدا چەندان هەنراوەی شاعیرێک دێتە پێشچاومان، یەکسەر ئەو پرسیارە لە خەمان دەکەین کە دەبێت چ جیاوازییەك لە نێوانیاندا هەبێت و چ داهێنانێکی جیاوازیان لە خۆگرتبێت؟ بەڵێ لە ئەنجامی لێکچوونەکاندا وا دەزانرێت تەنیا هەریەك شیعر دەخوێنرێتەوە. ئەمەش وەڵامێکی ئاوەی لە ئاستی هونەریی دڵۆکان کەم دەکاتەوە، دەشبێتە پاوارێکی نارەنی بە پاشەڕۆژی هەڵسەنگاندنی کەی بەرهەمکان و دنیای ئافراندن و بەرهەمکانی ئەو شاعیرە.

لە هەمانکاتیشدا بە نموونە کە دڵقی شاعیرێکی جیهانی وەك ئێکتاڤیۆ پاز یان بەدلێر یاخود مالارمێ و ڕامبۆ و تی ئێس ئیلیێت و ئێدگار ئەلان پۆ و... تاد دەخوێنیەوە وا دەزانیت لە بەردەم تابلۆیەکی نوێ و سەرنجڕاکێشی نیگارکێشکی کارامەدا وەستاویت (به وشه) و تا لێی وردتربیتەوە زیاتر چەشەو لێکدانەوەو تامەزرۆییت لا دروست دەکات، هەست دەکەیت مامۆستایەکی داهێنانکی سەنگین و بەویقاردا دەکەیت کە دایەوێت به زمانێکی هونەریی ناڕاستەوخۆ زەرشتی فەرامۆشکراوت پێ بڵێت و لەگەڵ گیانتا بدوێت، هەر بە نموونە کاتێك بەراوردی دڵۆکی لەرکام کرد کە لەیەکەم سالی بە شاعیر بوونیدا نووسیبووی و بەراوردم کرد بە دڵۆکی تری کە دوای پانزە ساڵ نووسیبووی جیاوازییەکی زەرم لە نێوان ئاستیاندا بەدی کرد، بەڵام ئێستا لەرکا لەرکایە بە هەموو دڵۆکانیەوە، دڵۆکانی سەرەتا و ئێوانی دواتریش، بەڵێ ئێستا باشتر وایە (کە لە دنیای نوێی تەنە کەمەایەتیەکاندا دەژین) خەمان لەم کێشەیە دەرباز بکەین بە پاڵ نەکردن لە بەاوکردنەوە و زیاتر قوبوونەوە بە ڕەگ و ڕیشەکانی داهێنانی دڵقی شیعریدا و ئەنجا بیخەینە بەر دیدەی خوێنەران، پاوەری گونجاویش بە ئەم هەڵسەنگاندنە ئاوێیە لە خەمان بپرسین ئایا شتێکی تازەمان کردووە؟.

لەگەڵ ئەمانەشدا پێویستە ئاماژە بەوێش بکرێت کە شاعیری واشمان هەیە لەساڵێکدا دەنگە دوو دڵقی شیعریی بنووسێت و ببینین بەاویان بکاتەوە.

گەر چاو بخشێنین بە دەوروبەرماندا تێنانێت لەیاساکانی سروشتیشدا

ئەم دەبینینەوە؛ بە نموونە ئاژەڵکی بە بەهای وەک پاندا لە ساڵکدا تەنیا رەنگە یەک بەچکەی ببێت، ئەویش (گەر بیبێت) بەڵام بە نموونە بەق بە جارێک سەدان گەرا دادەنێت. یان گەر تەماشای کانزاکان بکەین دەبینین زۆر بە هەی ئەو سیفەتە دەگمەنانەی هەیەتی زەر ئەستەم دەبینرێتەوەو بەهایەکی زەری هەیە، لە کاتکدا ئاسن زەرو زەبەندیەو هەرزانەو بە ئاسانی چنگ دەکەوێت.

یەکێک لەو خاڵە گرنگانەی سەرنجمداوە لە لای هەندێک شاعیر کە بە هەند وەرنەگیراوە و وایکردووە دەقەکانی سەرساممان نەکات و نەمانجوڵێنت بریتییە لە کێشەی (سواویی کەرەسەی سەرەکی و بەکارهاتووی ناو شیعرەکەدا)،کە رەنگە خەی هەستی پێنەکردبێت، چونکە نوێبوونەوە خاڵکی زەر کاریگەرە، جا ئەگەر لای منی خوێنەر کەرەسەکە (کە زاراوە سەرەکییەکانی ناو دەقەکەیە) لای شاعیرانی تر زەر بەکارهاتبێت ئەوا بمانەوێت یان نا لە پێینتی بەهای ئەو شیعرە کەمدەکاتەوە، بە تایبەتی کە ئەمڕۆ زەر بوارو چەمک و دەستەواژەو کێشەی نوێ هاتوونەتە ناو ژیان و فەرهەنگی مرۆقی مۆدێرنەوە.

ئەو ماوە بەڕم خڕشنبیرکردن و ئەزموونێ جیاوازکانی ژیان سەنگکی بە بەهان بە دروستبوونی هەوێنی شیعرو دەوڵەمەندکردنی بەرهەمی شیعریی باش و دەنیاشم وەک چەن جێ پەنجەی هیچمان بەیەک ناکات، ئاوهاش دنیابینی و لێکدانەوەو چێشێ جوداکانمان بەیەک ناکات و بەم هەمڕۆنگیشەوێ ژیان جوانتر دەبێت.
بە نموونە شاعیر هەیە زیاتر کار لەسەر نوێبوونەوەی رەگەزی خەیاڵ دەکات، هەشە نەگوتراوە گەرمەکانی ڕیالیزم، هەیە سەز جوڵێنەری سەرەکی دەقەکەیەتی، لای هەندێکیش یەکەکانی زمان، بە هەندێک زیاتر باری هزر گرنگە لە شیعرداو بە هەندێکی تریش بابەت، لای هەندێکی تر فەرم و جوانکاریی زمانەوانی.

لەرەوە دەگەینە ئەو ڕاستییەی بەڕین هەموو پێکهاتە سەرەکییەکانی شیعر تێکەڵ دەبن و بەرەنجام رەگەزێکی نوێمان پێدەبەخشن و تەواوکاریش لە هەر لایەنێکیاندا دەبێتە هەی ئەوەی ئاستی کەی ئەو شیعرە بەرز بکاتەوەو لە یادەوەریماندا نەسڕدرێتەوە. بەڵام لە هەموو حاڵەتەکاندا پێشکەوتنی شیعر خوازیاری بوونی جەماوەری ڕاستەقینەی شیعرە، مەبەستم لەو جەماوەرەیە کە لەکاتی ئامادەبوونی کێڵە شیعریەکاندا تەنیا گوێت لە دەنگی هەناسەکانیان دەبێت.

کتابی: سارا تیسدیل ژنە شاعیری ئەمریکی ... وەرگێرانی: ناز حەسەن

بەخوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن ...